

Historyja filozofiji podle ks. prof. Jozefa Tischnera po naszymu, po cieszyńsku, po tustelańsku...

Przełożył: Tomek Sochacki

Tales z Miletu - Jónek s Podlesio s Małych Kóńczyc

Na poczóntku wszyndy byli cieszyniocy a beskidzccy górole, a dziepro potym sie porobili Żydy a Turki. Cieszyniocy a górole to aji byli piysze filozofy. Filozof to je słowo z greki, a znaczy tela co móndrok. Ale to Grecy yny tak prawili, coby żodyn nie wiedziół jako je na isto. Tóż bo na co by gdosi miół wiedzieć, jako było na poczóntku? Ale Grecy to nie byli Grecy, yny cieszyniocy a górole, kierzi udowali Greka. Bo tóż przeca na poczóntku nie byłło Greków, ale wszyndy sami cieszyniocy a górole. Teraz y Wóm wyrzódndym, jako to rychtig było z tymi móndrokami. A bydym wyrzódndzół yny szczyróm prowodym. Bo tóż, skyrz czego bych miół cyganić? Piyszy móndrok w ksiyngach sie mianowół Tales, ale naozajst sie mianowół Jónek a nie bywół w Milecie yny w Małych Kóńczyc na Podlesiu. Jego Foter chowół babucie a baróny, tóż czasym go broł na targ do Skoczowa, coby wahowół drabinioka. Ale Jónkowi sie mierzło, kiej tak siedziół a siedziół, nó a siedzieć musiół. Tóż jak sie mu tak cniół, to zaczón rozwożać. A zaczón być jako móndrok. Jónek z Małych Kóńczyc z Podlesio, kierego ksiyngi mianujóm Tales z Miletu sie nie ożynił, choć mu Matka fórt prawili: "żyń sie" to ji prawil: "Eszcze ni ma czas". A jak eszcze roz prógowála, to ji prawil: "Uż ni ma czasu". Bo tóż nigdy ni miół czasu na gupoty. Jak sie go roz gdosi spytół, czymu ni mo dziecek, to prawil: "Bo jo dziecka móm przełogrómnie rod". Ale byli aji tacy, co sie z niego śmioli. Baji roz wyszół w nocy na kopiec, coby sie podziwiał na gwiozdy a wpolił do jamy. Uwidziála to Hanka ze Saradeli a oznómiła to po caluśki dziedzinie: "Ha, jaki s niego je móndrok, kiej nie widzi tego, co mo pod nogami, a by chciół widzieć, co je na niebie". Kiejsi baby na dziedzinach ni miały w zocy swobodnych chłopów, nó jedynie esi to był farorz. Dzisiaj aji małe dziecka sie uczóm we szkole "twierdzyńnio Talesa" - Jónka z Podlesio z Małych Kóńczyc. A z tym twierdzyńnim to było tak. Jak stawiali wieże na kościele, to sie jim skóńczyła miara, a nie wiedzieli, esi uż majóm kóńczyć tóż wieże, czy eszcze ni. A kieby ni Jónek, to by na isto postavili wieżym Babel. Bo chłopci byli fest robotni, ni tacy jako dzisiaj. Dziepro Jónek wyszpekulowół, że trzeja pomierzić jak wielko je wieża, przez pomierzyni jejigo ciynia, kiej ciyń chłopca je tak wielki jak sóm chłop. Tóż pomierzili. A wtynczas Jónek rzyk: "chłopi styknie". Nó a ta wieża stoi do dzisiaj. Jónek jednako miół dobróm głowym. Ros w zimie, kie było ćma a dusze umrzyków drepsły kole okna, Jónek rzyk: "Śmierć a żywót to je ganc to samo". Tóż gdosi mu prawi: "Tóż to czymu nie umyrosz?" A Jónek na to: "Tóż tymu. Kieby śmierć a żywót to by było cosik inkszego, to bych możne umrzył, a tak na co bydym umyroił". Taki był tyn Jónek, co wymyślił myślyni jak sie mu mierzło na targu we Skoczowie.

Hipokrates - Jura Marekwica s Jaworzinki

Jako prawil jedyn stary górol: Co wóm rzeknym, to wóm rzeknym, ale wóm rzeknym, że Hipokrates sie naozajst mianowół Jura Marekwica a bywół w Jaworzince. A to był dochtór, kiery lyczyl s rostomajtych nimocy. Piyszy dochtór, kiery lyczyl w goraliji. Tóż to było tak. Kiejsi ludzie sie lyczili jako poradzili. Wierzili, że nimoce sóm łód złych duchów. Ale nimoc przidzie aji wtynczas, kiej gdosi kogosi urzeknie. Czarownica sie podziwo swoim szpatnym okiym na ciebie a uż czujesz: w głowie sie ci toczy, a chce ci sie rzigać. Wtynczas trzeja sie trzi razy podziwiał na ziym a na niebo, na ziym a na niebo, na ziym a na niebo, to wtynczas urok zginie.

Chłopy s Kóniokowa eszcze do dzisiaj wióńżóm kóniom s boku czyrwióné kistki coby ścióngaly uroki a nie dostały ochwatu. Ale dziepro Jura Marekwica, piyszy wziół se nimoc na rozum. S nimocami to je tak, kieby jedyn szpatnie groł baji na gajdach a drugi dobrze na hóślach. Ty grosz prym a tyn drugi cióngnie sekund. Fórt szpatnie. Tóż całe grani na nic. To samo je s basami, prym – je baji dobry, sekund dobry, ale tyn co gro na basach uż pómału spi. Tóż ganc to je złe. Nimoc je wtynczas jak w przyrodzie cosik szpatnie gro, jak baji murowce idóm po paciorkach. A dochtór, co lyczy to je tyn co stroji instrumynty w przyrodzie. Chyci kolek łód struny, tukej popuści tam zaś podcióngnie, poklupie, posłucho a ... uż gro! Tak samo zrobi s człowiekiym. Ganc artysta! Yny że nie łód muzyki a łód ludzi. Familija marekwiców była dwojako. Jedni fórt szli na asynt, kaj yny była jako wojna, to Marekwice uż tam byli. A mieli każdóm bitwym wygránóm, yny potym cysorz przegrywół

wojnym. Druga gałynż familije, to byli muzykancio. Ci jak nie grali, to sztelowali instrumynta, a jak už jich mieli nastrojóné, to grali. Mały Jura Marekwica był kapke miyndzy tymi wojokami a muzykantami. Kiej jedni sie bijóm a drudzy grajóm, to dziecku nie zustanie nic jak yny lyczyc. A lyczyl tak, coby nimocnego nasztelować do góralskij muzyki. Coby w nim wszystko grało. Hej, Pónbóczku ón aji zymby targoł jak było trzeja. Aji tak, że nic nie bolało. Miał takóm sztokerle s dziuróm, a pod nióm bótek s jegłóm. Jak gdosi siod na sztokerli, to Marekwica klyszczami chycił zómb a z nienazdania wraził szłape do bótku a dziuboł jegłóm do rzici. Hej, jak kogosi ta jegła dziubła to zapómniół, że už mo zómb wytargany. Jednego razu jak Marekwica wytargoł zómb babie s Istebnej to mu rzekła: „Wiedziałach że mo korzyń, alech se nie pomyślała że je taki długi”. Jura wymyślił aji przisiynge, na kieróm sie prawi „przisiynga Hipokratesa”. Tóż ale jako óna sie tak może mianować, kie Hipokratesa wubec nie było, ale był w Jaworzince Jura Marekwica, co sie potym przeniós do Istebnej a tam, jak zaczón duchać wiatr na gróniach a ludzi zaczęły brać nerwy, że sie aji wieszali, to ón jim porwozy łoderznył, dobrym wiatrym jich nafukoł a dobry duch sie do nich wracoł na spadek. Ale nie podarziło sie to dycki, baji takim, co už byli zimni to už ani muzyka nie pómoże.

Anaksymander - Francek s grobli ze Strumiynio

Widzieliście kiedy grónty we Strumiyniu, kany sie už pómału kończy Ziymia Cieszyńsko? Je tam nad stawym wielkucno miedza, za nióm las a dziepro zza lasa widać Beskidy. Żył kiejsi hań downij móndrok, kierymu było na miano Anaksymander, a naozajst to był Francek s grobli ze Strumiynio. Tyn dziepro szpekulyrowoł! Ludzie fórt gónili za grejcarami, drzili przy sianie, odbywali krowy a babucie a ón szpekulyrowoł. Wylazowoł rana za chałupe, dziwoł sie jako mgły idóm ze zymie ku niebu, wiatr łod stawu ku groblóm fuk a zahruził sie dycki nad światym. Ale gdo sie zahruzi tyn sie może ganc fest zahruzić. Francek sie pytoł sóm siebie: co było na poczóntku? A naszoł odpowiydź! To było prózno. Jakbyście siedzieli na grobli, to byście tak prawili jako Francek. Wiycie co to je prózno? To je jakby pół niczego. To sie cióngnie, cióngnie a końca tymu nie widać. To je jako miedze miyndzy dziedzinami. Chyc se kose a spróguj to wysiyc. Idziesz pómału a nic nie ubywo. Rychlij umrzesz jako to dosieczesz do końca. Próżno to je cosik takigo jako wielkucne kamiynie na gróniach w Beskidach – s jednej stróny sóm ćmawe a s drugij jasne a wszystkie sóm taki jakisi ślepe a głuche. Prawiym Wóm – prózno to je czasym aji chłop dlo baby. Kiej chłop babym nasro, to óna mu rzeknie: „Tyś je pół niczego”! A s takigo czegosik może sie co dobrego stać? Może sie cosik uplóngnónć? S takigo dziedzinskigo prózna? To je dziepro pytani! Ale Francek s grobli ze Strumiynio wiedziół, że s prózna sie rodzi sama ludzko krziwda. Bo baji urodzi sie kamiyń. Od zaczóntku sie ciśnie, a wycisko inksze kamiynie, coby był yny ón sóm na świecie. Abo baji sie urodzi trowa. Hned jedna łod drugij wycisko, coby ji rosy nie wypila. Uplóngnie sie mały chroboczek, baji pajónek. Tóż jak yny podrośnie už robi paści – pajynczyne, coby sie na nióm mucha chyciła. Niech sie yny urodzi łowca. Už na nióm czako wilk. Zbójnicki prawo je na tym świecie. Owca żere trowym, owcym zeżere wilk, wilka żeróm błechy. Ludzie pamiyntali co prawil Francek a fórt to mielóm dokoła. Yny nie pamiyntajóm gdo to rzyk, ale wiedzóm, że gdosik cosik takigo kiejsi prawil. Nejwiyncyj sie rzóndzi o tym próźnie, o tym co je pół niczego, co je ganc prózne, taki oto nic. Jónkowi s pasieki s Chybio sie prózno pokozalo snoci we flaszcze. Rzeknym Wóm wiyncyj, to cosi wylazło s flaszki. Chłopi przy gorzołce medytyrowali, co by to miało być to nic. Tóż Jónek jim prawi: „to je na isto pół listra na dwóch”. Ty myśli móndroków sóm dycki żywe.

Anaksymenes – Ruda s Czantoryji s Ustrónio

Byliście kiej na Czantoryji? Jakeście nie byli to idźcie. Na Czantoryji bywoł kiejsi hań downij móndrok, kiery sie znoł s Franckiym s grobli ze Strumiynio – Anaksymandrym a aji mu prawil „Ujcu”. A miał na miano nie Anaksymenes, jako ponikierzi piszóm ale oto ganc po naszymu: Ruda s Czantoryji. Óni oba jak sie zeszli pospołu to dycki ze sobóm wyrzóndzali. Baji jak szli s torgu s Cieszyna. Bywali po obu strónach Cieszyńskij Ziymi ale

kónsek jednako szli cysarskóm cestóm kole wody. Tóz siodali se nad tóm wodóm a kie dostali głód, to chytali ryby, piykli nad fajerym a fórt sie sami siebie pytali: „Co było na poczóntku?” Jak Francek rzyk że na poczóntku było prózno to Ruda prawil, że ni mo recht: „tóz Ujcu to ni móгло być prózno, bo s prózna sie biere yny samo nic”. Tóz Anaksymander – Francek mu na to prawil: „Nó to co?. A dali to wykłodoł tak: Na poczóntku był dych. S dychu sie biere wdych, wyдых, oddych. Jak sie dych skupi, to sie robi dusza. Dusza dzierży człowieka w kupie. Bo kieby go nie dzierżała to by sie rozleciół na amyn. Dych rostomajcie fuko. Na wyleziesz na wyrch Czantoryji to go fest czujesz jak w ciepły dziyń obłapio cały świat. A jak sie nasere, to jezeryna! Piere śniegiym, wali deszczym, krupami, łómie strómy, chałupy przenoszo s placu na plac. Bosko siła. A jak sie dych rozyndzie, to s niego sie srobi ogiyn. Widzicie go? Jak je rzodki to sie robi wrzawy a ucieko ku niebu. A s tego sie robióm gwiozdy. A jak sie robi gynsty, to sie s niego robi wiater, a jak eszcze barży zgynstnie to sie s niego robi chmora a s chmory padze woda, bo woda to też je taki dych luftu yny tela że mokry. Mokry dych wsiónko do zymie a rodzóm sie s niego kamiynie. A potym s tego powstowo wszystko inksze. Wszystko gynstnie a sie robi rzodki, potym zaś gynstnie a zaś sie robi rzodki. Rzeknył byś, że pulsuje. Jako ta czyrwiono w żyłach. Tu je poczóntek. Francek se jednako nie doł nic rzyc. Był starszy a nie godziło sie coby starszy ustympowoł młodszemu. Tóz tak sie dycki rozchodzili: jedyn ze swoim dychym z luftu a drugi ze swoim próznym. Ale po Rudowi s Czantoryji – Anaksymenesie i tak cosik zustalo. Bo ón eszcze do tego wszystkigo był muzykantym. Tóz a co robióm muzykancio – regirujóm wiatrym. Chytajóm dych do smyczków a wciepujóm go we struny. A grajóm baji tak: Prym gro nute: „Hej wiater fuko łod Czantoryji, chmory wiszóm, czas sie miyni” a sekund mu odpowiadło: „A nie prózno, a nie prózno, a nie prózno”. A w tej muzyce słyhać jako nad wodóm przy cysarskij ceście, w piekny czas sie wadzóm Francek s Grobli ze Strumiynio s Rudóm s Czantoryji.

Heraklit z Efezu – Eda s hólidy Głymbokij s Cieszyna

Tyn, co na niego prawili Heraklit s Efezu, naozajst miał na miano Eda a bywoł na hólidy Głymbokij w Cieszynie. Był to chłop hyrny a hónorowy. Musiół żeś sie długo o cosik pytać, coby ci mało wela rzyk. Spytoł żeś sie czymu siedzi po cichu, to prawil: „cobyście Wy mogli rzóndzić”. Cały Eda. Jego ujec był bacóm w Brynnej. Jak Eda był małym synkiym, to rod jeździł do ujca. Tyn mu dycki kazowoł wahować łognia w kolybie. A w ogniu sie Edowi pokozala prawda. Bo ogiyn už takowy je: ciśniesz do niego gałynź, to ón jóm chyci jako galanke, a óna sie wygibuje a sie robi czyrwiono. Jak už jóm na wszystkie stróny wyłobraco, to s gałynzi zustanie sóm popiół a zbytek leci do wyrchu ku niebu. Tóz Eda sie dziwoł na tyn ogiyn a na świat. Poczul, że w tym je ganc rozumno myśl. Poczul, że kupa nie wyrzóndzoł: „wszystko je z ognia a ogiyn je ze wszystkigo”. Tak prawil. Czasym idzie poczuć ogiyn w sobie abo baji we wnuku. Czujesz jako cie poli. Czujesz jak ci je teschno. Czujesz go w żalu. Czujesz go jak zowiścisz. A aji w miłości. Wtynczas żyjesz jakby samymu sobie na ujme. Ogiyn cie targo na dwie połówki. Jedna by chciała iść ku kolybie a drugo od niej ucieko. To je tak jakbyś był wroz moróm a wilkiym. Mora leci do ognia a wilk od ognia ucieko. A czasym je tak, że my sóm jako popiół a dym. Jedno cie cióngnie do wyrchu ale drugi dołu. Wylazujesz na wyrch, chciołbyś skoczyć do wielkucnej dziury. Stojisz na dole, chciołbyś wyłyć na wyrch. Dycki żeś je taki jakisi niedzisiejszy. Ogiyn s ciebie wylazuje. Człowiek żyje samymu sobie na ujme. Grecy tymu prawili dialektyka. Tóz dobre, tóm dialektyke idzie uwidzieć gołym okiym, jak baji Tadek, Jónek a Józek sóm oźrali. Jak sie Tadek ožere to go gorzołka cióngnie dołu. Jak Jónek bydzie ožrały, to go gorzołka cióngnie do boku. A

jak Józek wiyncyj wypije, to go gorzołka cióngnie do zadku. Jak sie zyndóm pospołu to sie chycóm a dzierzóm sie coby sie nie obalić. I tak se idóm. A choć każdy nie poradzi ustoć na klepetach, to sie jednako dzierzóm pospołu. Idóm a śpiywajóm, choć każdy drugimu robi na ujme. A tymu sie prawi ujednani, choć każdy drugimu robi na ujme. Eda s hólidy Głymbokij s Cieszyna to pomysłoł jako tyn Heraklit. Podobnie s chłopym a s babóm. Tukej dziepro jedyn drugimu robi na ujme! Ogiyn dzieli, ogiyn kupluje. Krawal a zgoda, zgoda a krawal. Całe żywobyci. Jak už ros nogi wyprościsz, to s tego nie wyleziesz. Eda, taki niby

Heraklit s Efezu nic nie prawil, jak nie musiol. A jak uz mial cosi krzyc, to zaczynol tak: „nie bydym Wóm wiela prawil, bo tóz ani ni ma dlo kogo”. Potym jednako prawil krótko a nie długo: „Wiydźcie, że wszystko rzynie. Dwa razy nie wleziesz do tej samej wody”. Gdóz to wiy, co se tyn Eda myśloł. Gdo to wiy co se myśli stary człowiek, kiej sie zacuduje jako dziecio w łogiyń?

Diogenes ze Synopy – Jozef Bryja s Lysznej Górnej

Cieszyniocy a beskidzcy górole wiedzieli łod downa, że Diogenes ze Synopy, to był naozajst Jozef Bryja s Goleszowa. Bywoł na Tule. Ludzie na niego prawili: „gupi, ale swój rozum mo”. Był to taki chłop, kierymu nie zoleżało. Zjod to zjod, nie zjod to sie aji nic nie stało, wypil to wypil, a nie wypil to sie świat nie zawalił. Moźne żeście o nim cosik słyszeli, bo to je tyn, co siedziol w drzywku. A było to we Skoczowie. Drzywko było dość wielki, taki po winie, kapke už sie rozeschło. Ci co bywali w mieście go radzi widywali, bo jim dycki cosik słusznego rzyk. Ale dziubnónć też poradził. Roz go cosik fest nasrali, to wzión go gorści latarnie, szoł przez miasto a kogo spotkoł, to mu świyci do gymby. Každy mu prawil: „cóż wyprawiosz?. A ón prawil: „hledóm człowieka”. Ale żodnego nie naszeł. Rzóndził aji: „kiebych mial takóm gybe jako ty, to bych jóm raczy nosil w galotach. A Bryjóm sie Jozef stoł skyrś tego, że jednego razu prziszol snoci ku niymu sóm cysorz Franc Jozef. Jak uwidziol takigo boroka, to mu cosi chciol dać, ale nie wiedziol na isto co by Jozef potrzebowl. Tóz sie go pyto: „Co byś chciol?”. A ón mu prawi: Jednóm wiec, cobyście mi nie zasłaniali słónca”. Ale cysorz eszce prógowol. Posłol za nim chaśnika. Chaśnik widzi, że Jozef warzi na fajerze bryje, takóm wodnistóm a mu prawi: „Kiebyś Jozef kapke głowe sklupil przed cysorzym, to byś bywoł w szumnym pałacu a jod byś nejlepsze jodła jaki sóm.” A Jozef mu na to prawi: „Kiebyś ty poradził takóm bryje warzić, nie musiol byś przed wielkimi pónami głowy klopić. Jozef s Lysznej Górnej – nasz Diogenes to był człowiek swobodny. Nie doł se duszy przywiónzać do zymskich bogactw. Co nejmiyni mieć a jak nejbarży być. To co mosz, mo aji ciebie. Mosz grónt – jeżeś przywiónzany do gróntu. Mosz las – jeżeś przywiónzany do lasa. Mosz babe – jeżeś przywiónzany do spodka. A jak cie to wszystko powiónże, to ani sie nie nazdosz, że ni mosz už siebie. A wtynczas bydziesz jako ciyń. Cały nie swój. Cały cudzy. A Pón Bóczka za to nie wiń – skyrś niego to ni ma. Roz Jozef sie jednako spolił. Owczorze go namówili, coby siod do drabnioka do kierego był zalożony kón. W tym drabinioku dojedzie do Żywca, kany robióm snoci przeogrómnie dobre drzywka. Tóz Jozef siod do drabinioka a usnól. Kón szoł ale nie wiedziol kany, bo pastyrze se srobili s Jozefa błozna. Obudził sie kansik pod Krakowym. Narzykoł potym na Pón Bóczka, że go nie opatrowol. Ale owczorze mu prawili: „Ty na Pón Bóczka nie narzykej, bo to se nie stało skyrś niego. Yny sóm za to mozesz, boś mial nie spać, yny kónia wahować kany drepśi”. Tak to je: „szpatnie siedniesz, usniesz, je ci dobrze a potym na Pón Bóczka ryczysz, że cosik sie stało skyrś niego. Jozef Bryja umrzil w Hażlachu, jak szoł na targ do Strumiynio. Tóz w Hażlachu go ludzie pochowali. Dzisio už mało gdo wiy, kany je jego grób. Ale recepis na fajnackóm bryje po Jozefie zustoł. A że každy cieszyniok a beskidzki górol poradzi dobróm bryje narychtować, to nie musi przed żodnym panym głowy klopić.

Pitagoras – Hyniek s Kóniokowa

S tym Pitagorasym to było tak. Jak sie ludzie zaccli handryczyć, co by miało byćna poczóntku, to Jozef Marek s miasta wyszpekulyrowol, że „na poczóntku była cyna”. A czymu to tak wymyślił? Tóz skyrś tego, że ón był taki bankier na cieszyńskij ziymi. Pojczowol grej Cary na procynt a s tego żył. Ale Jozef Marek nie pochodzol s miasta ale s dziedziny a we mieście sie łožynil. Wzión se Marysie Chudobnóm. Yny, że óna nie była chudobno, o miała we familiji przocieli, kierzi mieli swoji magacyny a kónzумы. Tóz óna mu rzekła, że mo recht: „Słuszenie prawisz Jozef, na poczóntku musi być cyna”. Tóz ale na końcu też. Baji cyna za pogrzyb”. Tóz tak sie zaczło rosnoszać po świecie, że to co sie tyczy poczóntku, to na poczóntku była cyna. Usłyszol o tym aji Hyniek s Kóniokowa, kiery rod szpekulyrowol. A prawili mu Hyniek s Kóniokowa, ale naozajst siedziol na samym

wyrchu Ochodzitej. Ta chałupa kany bywoł tam stoi do dzisia. A był to postawny chłop, tóż jak to usłyszał to yny roz skoczył do wyrchu. A usłyszał to jak był nad Brynnicóm, kany chytał ryby w samym postrzodku Brynnej. Było by trzeja tam jakisi pómnik postawić. Jak už spod na zym to rzyk: „nie cyna, yny cyfra!”. Tak sie na świecie ulógnól Pitagoras, ale naozajst mu było Hyniek s Kóniokowa. Hned po tym jak w Brynnej hytał ryby, założył szkołym. Piyrszóm szkole na świecie – tóż przeca że w Beskidach na Cieszyńskij Ziymi. Ta szkoła była miyndzy Ochodzitóm a Lasym Hasztuba. Hej, kamracie! Ale coby sie tam dostać do tej szkoły, to nie było lachko. A wydzierzyć tam, eszcze gorszy! Piyrszy rok to trzeja było posłuchać a tańcować po góralsku. Czymu słuchać? Czymu tańcować? Słuchać trzeja było, coby sie żodyn o nic gupigo nie pytał. Bo ludzie sie pytajóm, ale gupie. Tóż baji, idziesz cestóm a ludzie sie pytajóm: „Idziecie?”. Tóż na co sie gdosi o to pyto, dyć widzi. Hyniek s Kóniokowa szeł ros nad wode a dzierżoł w pacce wyndke. Jakisi przigupi mu prawi: „Kany idziecie?”. A ón na to: „Tóż możne sie mie eszcze spytosz na co? Nó a skyrz tego, w tej hyńkowej szkole uczynić sie móg spytać o cosi, dziepro po roku. Jak sie spytał dobrze, to go niechali, a jak szpatnie to szeł w pieróny. A góralski tańcowani je taki, że sie go kóńczy po dwa, po sztyry a aji po szesnóst. A to je tak szumne tańcowani, że na to ni ma cyny. A cyfra je. Cyfra za cyfrom. A tymu sie prawi cyfrowani. Tańcowani to je cyfrowani. Hyniek s Kóniokowa wyszpekulyrowoł, że nie yny tańcowani ale cały świat to jedno wielkucne cyfrowani.

Eszcze cosik o Pitagorasie – Hyńku s Kóniokowa a o cyfrach

Jak żech Wóm už prawił, Pitagoras to był naozajst Hyniek s Kóniokowa, co założył piyrszóm szkołym s cyfami w goraliji. Uczył ón tam o tym, jako je notura cyfry a jako cyfry regirujóm światym. A wszystko sie zaczęło łod muzyki. Bo do tej szkoły zaczęli przichodząc muzykancio: Byrty ze Szczyrku, Bujoki s Wisel, a aji Kawuloki s Istebnej. A grali. Tóż ón jich posłuchoł. A usłyszał nie yny to, że sie w muzyce gro po dwa, po sztyry abo po szesnóst. Hyniek usłyszał oktawy, kwinty, kwarty. To už cosik znaczy. A co? To znaczy, że cyfra cyfruje. Chcesz mieć różnice miyndzy dźwiynkami, zbier strune długóm lebo krótkóm. Możesz aji zebrać hrubóm abo ciynkóm. Nie czujesz, że cyfra cyfruje? Jednego razu szoł nasz beskidzki Pitagoras s ryb kole kuźnie. Była ta kuźnia w mostach blisko Jabłónkowa. A w kuźni kuli kowole. Słychać było: dzyń, dzyń, dzyń. A cóż było widać? Widać była a słychać tyż, że różnica sie biere podle tego jakim kładziwym wali kowol. Ciynżki kładziwo dowo taki dźwiynk jakoby hrubszy, lahki kładziwo – dowo dźwiynk taki ciynższy. Nie czujesz jako cyfra cyfruje? Jakosik na Świyntego Jóna wyłoz Hyniek na Baranióm w nocy. A był piekny czas, noc była szumno. Gwiazdy blyszczały na niebie. Miesiόνczek sie pómału wkulowoł na niebo. Było cicho. A w takowóm noc Hyniek usłyszał że świat gro. Słyszał wszystko co było grane. Słyszał harmónije przestworzi. Ale to nie każdy poradzi usłyszeć. Ludzie majóm krawal w uszach. Ale nie yny w uszach, bo aji w duszy. Za kupa krawalu w ludziach, coby mógli słyszeć. Ale kieby to gdosi usłyszał, to by spokopił tajymnice świata. Hej, Pón Bóczku wielkucny. Cyfry nie yny to robióm, że świat je cyfrowany, yny aji cyfrujóm same siebie. Mnożóm sie a dzielóm, dodowajóm a ujmujóm a wszystko podle jakigosik takigo porzóndku kieru musi być i kóniec. Hyniek prawił: „Jedno dodane do parzystego robi nieparzyste, jedno dodane do nieparzystego robi parzyste”. Tóż rzyk by to gdo? Taki je prawo cyfer. A wszystko, co je, mo swój poczóntek a postrzodek. To sóm trzi. Tóż trzeja wiedzieć, że kie chcesz sie podziwać na wszystko, to musisz porachować do trzech. Tóż aji Pón Bóczka sie czci wtynczas, kie sie trzi razy rzeknie: „świynty, świynty a eszcze ros świynty”. Kupa by eszcze szło o tym wyrzóndzać. Móndrymu tela styknie. A gupimu szkoda to prawić. Kóniec hyńkowej szkoły był okorany. Gdosi zaczął wyrzóndzać, że to je masónsko wiec. Tóż zaczęli Hyńka sekirować. Ludzie ani moc nie wiedzieli, co to je ta masónsko wiec, ale boli sie że jim owce pozdychajóm a uwierzili plotkóm. Hyniek musioł pojechać kansik do Polski, snoci bywoł potym kole Lublina. Potym w Cieszynie postawili szkołę, kany sie młodzi uczyli jako czachmarzić, postawili aji bank. Tóż ci, co poradzili cyfry rachować porobili cynniki a kupa z nich eszcze do dzisia na torgu wymiynio grejcary baji koróny za złote. Stało sie tak, jako kiejsi tacy dwa prawił, że na poczóntku je cyna.

Parmenides – Paweł Kowol ze Skoczowa

Ci, na kierych prawili po grecku “eleatami” tak naozajst sie mianowali “wiślanami”, bo szpekulowali nad rzykóm Wiślóm we Skoczowie. Tak mieli swojóm całóm szkołóm. Nejzocniejszy miyndzy nimi był Parmenides, kiery naozajst miał na miano Paweł Kowol ze Skoczowa, kiery nie yny szpekulował ale aji dedukował. Nie miał rod, jak sie gdo spytał: “co było na poczóntku? Wtynczas prawil: “Ty sie nie pytej, co było na poczóntku, ty sie raczy spytej co je”. O tym co je, ludzie medytujóm rostomajcie Jednymu synkowi sie zdo, że na całym boskim świecie je yny jedna Mańka. A kany sóm inksze dziołuchy? Mańce sie zdo, że je yny jedyn Jónek. A kany sóm inksi chłopcy? Gynek s Harbutowic wierzi, że je yny muzyka. Karol s Dymbowca w każdej Lipie widzi świnyntego. Ale to wszystko sóm wieca, kiere sie jim yny zdajóm, a to je skyrs zmysłóm. Ty zmysły człowieka uwodzajóm. Każdy zmysł cie zwodzo, każdy do ciebie ryczy:”uwirz mi”. Uwierzisz oczóm, jynzykowi, pusie – bydziesz ganc zbałamóncony. “Na sztokerli stoła, piekno sie zdowała, kiej synek ku niej prziszol, jedyn zómbek miała”. Yny rozum widzi to, co na isto je szumne. Ale rzeknij Pawle w co tyn rozum sie mo podziwać, coby uwidziol co na isto jo? A Paweł na to: w siebie sie mo podziwać, sóm w siebie. Hej, Jezusie Maryjo, dyć sie fórt dziwóm a nic nie widać. A Paweł prawi dali: postow przed siebiesamo to słóweczko “być” a w nim sie porzónndnie porozglóndej. – We słóweczku? – Tóż dyć w słóweczku. Dziwóm sie a widzym: to, co je, je a ni mo prawa nie być. Tóż toć. Jak je, to je. Jak baba je, to nie śmiesz rzyc, że baby ni ma. Ale co eszcze? Eszcze aji to trzeja rzyc, że jak czego ni ma, to znaczy że ni ma. Jak chłop a ni ma, to ni ma a fertik. Ale może ci sie zdać a możesz mieć omamy. Gupi ci rzeknie: dyć óny przeca sóm. Kieby były, to by to nie były omamy. Skyrs tego, że sie babie zdo, że widzi chłop a chłopu, że widzi babe nie dedukuj, że baba je a chłop je. Niebytu ni ma. Je byt. Tóż baji ”Spało sie mi szumnie, cosi prziszło ku mnie, w kłobuku po uszy, chciało po mnie pusu”. Jak sie blynśnie sie we śnie to je ganc zwid. Pomyśloł żeś? Widzisz, że je tak, jakoś pomyśloł. Teraz wiysz: rozum świata a twój rozum – to je jedno. Porozglóndej sie w tym, co mosz w rozumie a bydziesz widziol, co je we świecie. A teraz Paweł ci cosik rzeknie, cosik że sie zadziwisz. To, co je na isto, je pełne. A co je pełne, to sie i nie gibie. Bo jakby sie gibało, to by musiało przisć od tego, czym ni ma do tego czym je. A tego czym ni ma, ni ma. Tóż jako mo przisć? Ale tukej sie zaczynajóm kurowody s farorzami. Bo śpiywajóm tak: “Chodził żeś se ku mne ruszoł żeśmie ruszoł, pokił żeś se na mnie wiónka nie wyruszoł”. Przeca bez ruszanie grzychu ni ma. Jak ni ma gibanio, to przeca grzychu ni może być. Naozajst to nie grzeszymy, yny sie nóm tak zdo. A tukej je cało kumedyja, bo jak grzychu ni ma, to na co farorz?

Zynek z Hażlacha – Zynón z Eleji

Paweł Kowol ze Skoczowa, kiery niby był Parmenidesym, to był chłop spokojny. Fórt sie dziwoł do jednego słowa “być” a wyrzóndzol wszystkim dokoła, co tam uwidziol. Piwa nawarzil dziepro Zynek s Hażlacha, co na niego potym nieskorziz prawili Zynón s Eleji. Ón musiol uciekać ze swoji dziedziny a dziepro kansik w Polsce spisali co wszystko myśloł a prawil. A nie były to myśli Zynka, yny Pawła Kowola ze Skoczowa ale przerobióne w praktyce. Tóż to był tak. Jak Paweł rzyk, że nic sie nie gibie to rostomajci zowistni ludzie posyłali dziecka, coby góniły kole pawłowej chałupy a ryczały, że przeca óny sie gibajóm. A Paweł a Zynek to byli kamracio. To Zynek zebroł po wielkim ludzie przy kościele a prawil tak: ” Cóż sie wóm zdo, esi baji Francek bydzie warciejszy jako żaba, jak żaba hópnie choć roz do przodku? Jak ludzie zaryczeli, że bydzie warciejszy jako żaba, bo tóż przeca co by miol być pómalszy jako żaba, to Zynek jim rzyk: “ni mocie ludzie rozumu. Przeca Francek nejprzód musi dogónić żabe, a jak ku niji doskoczy, to óna už hópnie do przodku. Tóż Francek zaś bydzie musiol doskoczyć. A óna zaś do przodku. Moźne niewiela ale dycki. Nó a taki to je, Francek se bydzie fórt ku zabie przibliżol, ale jóm nie przegóni. Tóż jak tak Zynek szpekulował, to ludzie u byli s tego gupcy. Aji ci, co nie szli do chałupy, yny zustali w aryndzie a siedzieli tam pokił baby po nich nie prziszły. Ale to eszcze nic. Jak Paweł ze Skoczowa, kiery szpekulował o swoim bycie, prawil, że byt je jedyn, to Zynek s Hażlacha

wyszpekulował, że oba baróny: jego a farorza ze Zamorsk sóm takučki. Rzyk eszcze, że bydzie lepij, jak barón farorza bydzie stoł u niego w szopce a tukej sie różnił od niebytu. Potym nieskorzi zaczęły sie ludzióm tracić baróny. A jak prziszło do sóndu, to Zynek miał recht. Tak sie zaczęło posóndziny o “liberalizm”. Ludzie nie wiedzieli, co to je “liberalizm”, yny farorze wiedzieli, ale jak skyrś tego sie majóm tracić baróny, to lepszy, coby tego całego “liberalizmu” wubec nie było. Gdosi poradził Zynkowi, co by raczy sie stracił, tóż Zynek poszoł do góralije pomiyndzy zbójników. Ci wtynczas wojowali s wojokami cysorza, kierzi nie dowali pokój beskidzkim dziedzinóm. Nie było to dło Zynka dobre, bo go wojocy chycili a mynczyli go, coby jim rzyk wszystkie miana zbójników. A ón jim rzyk miana wszystkich wielkich panów na cysorskim zómku, sekretorzi, generałów, a aji baby cysorza. Tóż Franc Jozef sie za głowę chytał. Co było potym, to rostomajcie ludzie wyróndzajóm. Jedni prawili, że cysorz sie nasroł a kozoł Zynka wrazić do armaty a strzelić, inksi że Zynek uciyk kansik do Polski. A sto uciyk, bo przeca jako inakszy by to wszstko gdosi popisoł. Jedno po nim na Cieszyńskij Ziymy zastało. Do dzisia sóm tacy, co nie poradzóm odróźnić bytu swojigo baróna łod bytu cudzego baróna , bo fórt widzóm, że wszystko je jedno a to same.

Tadek Nytra s Kóńczyc Wielkich – Empedokles

Prawili, że to ón piyrśy nawarził kwaśnice, a aji snoci poradził lyczyc. Jego kwaśnica zadudrańcóm gymby a puklatym pukle prościła. Ale nejważniejsze było to, że poradził człowiekowi w głowie zaświycić światło. O kim rzóndzym? Nie o Empedoklesie, jako piszóm w hytrych ksiyngach, bo Empedokles to był nazajst Tadek Nytra w Wielkich Kóńczyc. To był chłop! A to były takowne czasy, że sie ludzie ganc tracili. Jedni wszyndzi widzieli prózno, inksi czuli we świecie dech, eszcze inksi wodym, cyfrowane cyfry, ci co bywali w miastach – cyny, ponikierzi sie potracili miyndzy bytym co je a niebytym, a s tej breweryje ponikierym sie nie chciało ani żynić. A choć sie dziecka dali rodziły, czuł żeś, że je źle. Z jednej stróny szoł liberalizm a z drugij cióngła masoneryja. Rychtował sie piyrśy rozbiór Polski. Dziepro nasz Empedokles – Tadek Nytra wszystkich oświycił. Prawił, że na poczóntku było nie jedno, yny sztyry – bo ón poradził tańcować po sztyry. Ty sztyry wieca to je: woda, dych luftu, ogiyń a zymia. To sie wszystko ze sobóm miyszó jako kapusta w drzywku. A dziepro s tego powstowo świat. A czemu sie miyszó? Tymu, że dwa prawa regirujóm od poczóntku: miłość a nienawiść. Miłość cióngnie ku jedności. Niemawiść wszystko targo. Tóż tak było od zaczóntku: roz świat je targany a roz skłodany do kupy. A eszcze aji to trzeja wiedzieć, że dycki swój pozno swojigo. Poznowosz zymie? Nó, bo mosz zymie w sobie. Poznowosz dych? Bo przeca dychosz. Poznowosz ogiyń? Bo żeś je z ognia. Wodym poznowosz? Bo tóż przeca aji wode mosz w sobie. Ni mosz rod ludzkij hyry? Bo żeś je sóm hyrny? Ni mosz rod jak gdo je wysrany? Bo żeś je sóm wysrany? Swój swojigo poznowo, ku swojemu cióngnie a swojigo fest ni mo rod. Tak było a tak bydzie. To były prowdy dło wszystkich. Ale Tadek miał aji prowdy dło wybranych. Ros nad Pietrówkóm, niedaleko Zybrzidowic, po cichu, coby farorze tego nie słyszeli, prawił tak: „wszystko už było a bydzie eszcze roz. Bo my tukej sóm jakby nas gdo wygnoł na tej ziymy. Fest my nagrzychyli, w zaświatach a trzeja nas s grzychów opucować. Bo jo zech užkiejsi był i chłopcy aji dziełuchóm aji zielinóm aji ptokiy aji rybóm co nic nie prawi, co ze stawu wylazuje. A aji inksi. Wszystko bydzie eszcze roz, ale inakszy a możne aji z kimsik inkszym. Gdo był chłopym, bydzie babóm a gdo był babóm, bydzie chłopym a zaśsie požynióm a powydowajóm a dajóm se po rzici coby było sprawiedliwie. Dziepro potym trefióm do nieba, kany bydóm jako ci bogowie. Tadek Nytra sie doczkoł wielkij chwały a hyry. Roz ludzie chcieli go aji dać na cysorza ale ón nie chcioł. Ludzie mu fest dziynkowali a byli radzi, że ji mrzyk: „na poczóntku były sztyry”, a aji za kwaśnice. Dzisiaj kwaśnice możecie zjeść we wszystkich beskidzkich gospodach, ale aji kole Cieszyna jóm warzóm. Gymbe krziwi ale rozum prostuje. Co? Prawicie, żeście hledali a ni ma? Doczkejcie niech yny mi to dajóm na papiórze a už to bydzie.

Anaksagoras z Kladzomen - Bolek z Owczornie ze Zybrzidowic.

Spytacie sie mie możne, gdo to był na ozajst tyn Anaksagoras z Kladzomen. Co go posóndzili o to, że sie Pón Bóczka nie boł, z dziedziny go wyżynyli a potym kozali wahować lasów, kiere były łod państwa? Kie sie pytacie, tóż wóm rzeknym. Był to Bolek z Owczornie ze Zybrzidowic. Tóż tyn Bolek siadowoł na kopcu kole stawu Młyńszczoka, kole niego kupa ludzi a ón ruszoł głowóm. Inksi za nim. Jako gdo poradził. Ale nie dycki żeś poradził za bolkowym szpekulowaniem nadónżyć. Prawi baji tak: - Ludzióm sie zdo, że jedno ginie, a drugi ginie, jedno sie lyngnie a drugi umiyo. To ni ma prowda. Prowda je takowno: wszystko sie miyszo, wszystko sie rostarguje. Co to je śmierć? Śmierć to je rostargani. A co to je jak sie cosik ulógnie? Narodziny – to je zmiyszani. Ale możne sie mie spytacie. Co sie miyszo, a co sie targo? Miyszajom sie a tragajóm taki zorodki. Grecy potym nieskorzi to przetłumaczyli jako: homojomerie – po naszymu: zorodki wszystkich wiecy. Wszystko je ze zorodków. Widzicie, jako nad miedze kole Młyńszczoka wlażuje kwap z mlyczy? Zorodki som jako tyn kwap. Óny sóm wiekuiste! Wiycie, co to je wiekuiste? Wiekuiste znaczy, że było, je a bydzie! A potym sie myszo! Tóż Bolek miół recht. To wóm rzeknym, że każdy nie yny widzioł ty zorodki nad miedzóm kole Młyńszczoka, ale aji jich w sobie w postrzodku czuł. Tóż ale rzeknij Bolku, co to je za dziwucno siła, co wszystkim miyszo? Tóż Bolek prawił: - Wszystki wieca były pomiyszane, aą prziszoł rozum a srobił porzóndek. A rozum srobił wir. A wir sie toczy a robi wiater... Podziwej sie na wodym w Młyńszczoku. Nie widzisz? Wir chyto wode, toczy nióm dokoła a leci dali do wyrchu, ku niebu. Chmorami toczy. Czasym wir grzmi, jak blyskawica sie oprze o chmore. A gwiozdami toczy po cichu. Jak rozum rostoczy świat dokoła, to zaczyno to pyrskać. A tak sie robióm wieca. A po wiecach powstowo wszystko, co żyje a zwierzóntka. Powstowajóm z wilgłego a ciepłego a s takij jakisi gliny. Ze zorodków, kiere sóm po prawej strónie powstowajóm samce a z tych po lewej – samice. A potym sie toczóm pospołu a po czasie sie rodzi nowe. A kaj je Pón Bóczek? Kaj je Bolku Pón Bóczek? A Bolek prawi: - Świat sóm je boski. Goralija je bosko, a kwiotki boski, aji wszystko co żyje a zwierzóntka sóm boski. Z boskij mocy a boskiego rozumu sie rodzi to, co je. To mo znaczyć, że świat a Pón Bóczek to jedno? Świat je boski? Pón Bóczek je światowy? Tóż toć. Inakszy tego nie rzekniesz. Tóż tego katoliki nie poradzili dłuższy posłuchać. Zaczli po Bolkowi jeździć. Ale chłop z Owczornie swoji wiedzioł a swoji robił. A Kube, co bywoł ganc na samym kopcu nad Młyńszczokim tego wszystigo posłuchoł a jakisi wir go chycił, stanył na klepeta, przeciógnył sie, coby kości poprostować a wyszpekulyrowoł: “Świat je boski a dzioluchy nasze”. A poszeł dołu ze swojigo kopca dołu na muzyke.

Demokryt z Abdery – Władek s pasieki s Goleszowa

Wiycie ludzie gdo wymyślił atómy? Nie żodyn Demokryt s Abdery ale Władek s Pasieki s Goleszowa. Při pasiece w Goleszowie było pore chałup při potoku. Teraz yż jich tam je kapke wiyncyj. W w tym potoku kamiynio to były same kulate. Siadowoł se dycki mały Władek nad wodóm, czy nie uwidzi jakigo pstróna a jako każde dziecio na dziedzinie szpekulyrowoł skiyl sie też biere to, co widzi. Woda płynie. Pod wodóm migajóm ciynie, przez smreki prześwituje sólńko. Co inkszego widzisz a co inkszego je. Co je na ozajst prowdom a co sie zdo? A łod małego Władek fórt szpekulyrowoł co je prowdom a co sie zdo. Prawił tak: “Dlo jednych miód je słodki a dlo inkszych gorski, a na isto to ón ni ma ani słodki ani gorski”, Roz natrefił na dzioluche s Cisownicy. Prawi: “Witej dziolucho”. Na drugi dziyń zaś na nióm natrefił a prawi: “Witej paniczko”. A wiycie, że rzyk prowde? Jak mosz jakóm wiec, to jóm bier na rozum. Oko cygani, ucho cygani a aji nos cygani. Rozum nie cygani, yny kiebyś go umioł używać! Jak mosz rozum, to sie dozwiysz, że świat je rozumny. A nic cie nie bydzie mier-zieć, ani kiej padze jak zwożosz siano, ani wielkucno woda na jor, ani kokot, co śpiywo rano, ani baba co fórt dokoła wyrzóndzo. Fórt sie yny zdo, zdo a zdo...A pod tym co sie zdo, sóm atómy. Atómy to sóm kamracie taki małe kulate kamiynie jakby były wyciógnióne s wody, czasym sóm gładki, czasym chyrypate, czasy krziwe. To wszystko sie chyto jedno drugigo a dzierży kupy. Jak sie tego už kupa nachyto to s tego powstowo: kamiyń, mech, stróm, grzib, wróbel, wilk abo człek. A ty to widzisz a słyszysz. Ale co inkszego widzisz a co inkszego je. Świat cie cygani, chyba że mosz rozum. A wszystki ty atómy nie toczóm sie we wodzie yny w takim próźnie. Dyc woda to też sóm

atómy. A co to je prózno? Próżno to je prózno. Móndry wiy a gupi nigdy nie bydzie wiedziół. Na niego szkoda gymby. Władek s pasieki s Goleszowa kupa rajzowoł. Był we mieście w Ostrawie, w Ołomuńcu a ros aji poszoł przes Żywiec dalij do Tater. Ale potym dycki sie wracoł na spadek do Goleszowa. Na starość sie už nigdzi dalij nie ruszoł, bo wiedziół, że kany sie yny ruszy, to nie natrefi na nic nowego - yny same atómy. Dobra nie nóndziesz, choćbyś chcioł a złe cie nóndzie samo. A umiyoł cieszyński Demokryt z Abdery a na ozajst Władek s Goleszowa u swoji siostry, co była wydano w Dziyngiylowie. Umiyoł na Zielóne Świóntki. Siostra sie tropiła, coby pogrzebu nie było w niedzielim abo w pyndzialek, bo wtynczas miała być na wiesielu w Bażanowicach. Władek to wiedziół, tóż se kozoł dać ciepłego chleba do wónianio a tak go wónioł ty atómy a przeżył świynta. Umrził we strzode. S pogrzebym były kurowody, bo Władek w Pón Bóczka nie wierził. Ale za to Pón Bóczek wierził we Władka a aji isto w ty jego atómy.

Protagoras – Kuba Gryń s Brynnej

Rostomajcie sie o nich rzóndziło szpatnie a aji dobrze. Jedni prawili, że sóm jako tyn, co to fórt dokoła wyrzóndzo a wyrzóndzo a koszula sie mu tli. Abo że to sóm jako ci, co przedujóm na torgu a handlujóm prowdom. Abo, że to sóm ci, co ze słabeo zdanio srobióm mocne a s mocnego słabe. Ale byli aji tacy, co jich chwolili: “óni ci s rozumu wygnajóm gusa a omamy”. W greckim jynzyku “sofiści” po naszymu myndroki. A nejważniejszy myndrokiy miyndzi nimi ni mioł na miano Protagoras, ale Kuba Gryń s Brynnej. Posłuchejcie, jako prawil – Czy ni ma tak, że kie jedyn a tyn sóm wiater fuko, to tyś je zmarzły a joni? Abo jo marznym lachko a ty ciynżko? To jako rzekniesz: czy wiater je ciepły lebo zimny? Miaróm wiatru je człowiek. Miaróm zimna – człowiek. Człowiek je miaróm każdej wiecy. Bo każdo wiec mi dwie stróny: dobróm a szpatnóm. Co dlo ciebie je dobre, to dlo mie je szpatne. Padze deszcz – to je dobre dlo tych, co jim rzepa schnie. Słónko świyci – to je dobrze dlo tych, co akurat siano suszóm. Ale co rzeknie o słónku tyn, co mu rzepa schnie a o deszczu tyn, co siano suszy? Wszystko je wzglyndne – zoleży od czegosik. Zoleży od miary człowieka. Było czego posłuchać. Jak żeś tak posłuchoł, hned żeś wiedziół, żeś i ty je miaróm. I to jakóm! – Kubo – pytała sie Zofija s Górek Wielkich - a na człowieka to miary ni ma? A Pón Bóczek? Kuba szpekulyrowoł dalij: - Posłuchejcie, jako ludzie rzykajóm. Każdy prawi: mój Pón Bóczku. Jak mój, to przeca nie twój. Kieby też tyn mój Pón Bóczek sprawił, coby w sóndzie na moji wyszło, a ni na twoji! Każdy se robi Pón Bóczka na swojóm miare. Do siebie go pasuje. A jak mu Pón Bóczek nie spasuje, to aji wierzić przestowo. Jak sie Kuba dziwoł do oczy Zofijce, to nie wierziła – To znaczy, że prowdy też ni ma? – pytała sie dalij Zofija, bo óna przeca była s Górek s familije, kiero dycki musiała wszystko wiedzieć do końca. Kuba dali szpekulyrowoł: - Ani tego nie chledej, ani sie o to nie starej, dobrze zrobisz, kie bydziesz chleđać profitu! Profit je ważniejszy jako prowda. Ale Zofija ni miała s Kuby profitu, yny tela że go słuchała. A stało sie roz, że kamrat Kuby – Wojtek, wpod we Wiśle pod cug a utargało mu nogym. Był fest oźrały a ani nie wiedziół skiyl sie wziół we szpitalu. A był to przełógrómny szkubaniec. Nie było w całym szpitalu żodnego, gdoby mu rzyk, że ni mo nogi. Gdóž to wiy, coby wtynczas srobił. Akurat Kuba też tam leżoł, bo go chycił fónsok. Prawi: “Jo podyndym do niego hanej z boku a mu to rzeknym”. Tóż prawi do Wojtka tak: “Móm dlo ciebie Wojtku nowinym dobróm a szpatnóm, to łod kierej móm zaczónć?” Jak Wojtek rzyk: “łod szpatnej”, to Kuba huknył: “utargało ci nogym”. Ale Wojtek by ciekawy, tóż sie pyto: “Nó a jako je ta dobro?” Józek prawi: “Móm znómeo, kiery od ciebie odkupi jedyn bótek”. Tóż taki je profit s tych myndroków. S takigo myndroka może być dobry prokurator abo adwokat. Tacy to potym w sóndach sie starajóm o to, coby aji wyrok był na miarym człowieka. Zaś po wyroku: kajdanki, hareszt a haresztancki wikt”.

Gorgiasz – Jasiek s Chybio

Staszek a Jasiek bywali w Chybiu a byli jako dwa kamracio. Jedyn za drugigo by se doł rynke urzać. Staszek poradził szumnie wyrzóndzać. A Jasiek na wszystko, co Staszek rzyk prawil, że to je prowda. Roz Staszek wyrzóndzoł, jako było na gónie na dziwoki świnie.

Siedzieli flintkorze wieczór przy fajerze a pili piwo s drzywka. Tóz wiesioło se wyrzóndzali a tukej wleciała miyndzy nich dziwoko świnią a była naozajst fest nasrano. Tóz co, chłopi na strómy. A jo – prawi Staszek – do drzywka. A dziwoko świnią loce kole mie jakby mie uczuła. Dziepro jo jóm – prawi – přes dziure za chwost, do drzywka żech zawiónzoł na bindel, s drzywka żech hópnył a óna s tym drzywkim przy chwoście do lasa! Tak Staszek fanzolił. Ale ci, co go posłuchali se myśleli: Tóz przeca Staszek fanzoli. Ale Jasiek, kamrat Staszka hned rzyk: „Prowde prawi. Sóm żech widzioł kiejsi hań downij w kukurzicy takóm pierónskóm dziwokóm świni s drzywkim przy chwoście a za nióm s dziewiynć cyckoli s takimi małymi drzywkami”. Jasiek wiedzioł naozajst: prowde dzisio tracisz, to jutro jakosi obydziesz, ale jak kamrata stracisz to už je po tobie. Ale Jasio to był na isto tyn cały grecki Gorgiasz, co miyndzy myndrokami – „sofistami”, doł kropke nad „i”. Potym jego myślyni wisiało długo w lufcie, jako deszcz na jaro. Jakby tego, co Jasiek wyszpekulyrowoł nie było, to było czuć, że tego chybio. Sumeryja była przełogrómnio. Myślicie se możne, że Bolek s Owczornie ze Zybrzidowic to wszystko wyrzóndził? Na ni. Było eszcze gorszy. Do luftu, prózna, wody, ziyimi, cyfer a atomów doszły eszcze zorka. Ludzie se chcieli oczy wydropać, bo sie fórt pytali o to, co je naozajst. Jasiek prawił: po piyrsze: nic ni ma, po drugi: aji kieby co było, to by tego nie lza było poznać; po trzeci: aji kieby sie dało poznać, to by sie nie dało dalij dać. Jak jedyn widzi to, a drugi inksze, to co rzekniesz? Rzekniesz, że obo spióm a myli sie jim jak sie jim blynśnie. Prawióm, że prowda idzie yny przez sól rozum? A jo wóm rzeknym, że jak okiym a uchym prowdy nie chycisz, to ji rozumym nie wyruszosz. A rzeknym eszcze to: choćbyś aji prowde poznoł, to ji po drugimu nie dosz dalij. Jak jóm dowosz dali, do dowosz słowa a wiec zustowo. Słowa sie toczóm a wieca zustowajóm. A wiysz, co drugi widzi, kie ty prawisz „czyrwióne”? Esi ón widzi to samo, co ty? Wiysz, co baba czuje, kie prawisz: „móm głód”? Tela ci rzeknym: tego, co ty czujesz, óna nie czuje! Kie jedyn a drugi chce dónść do prowdy, to s tego bydzie yny sumeryja. Nie chledej prowdy, yny kamratów. Co wóm rzeknym to wóm rzeknym: myśli naszego cieszyńskigo Gorgiasza – Jaśka s Chybio, dała wielkucne owoce. S nij sie wziyna na świecie „Solidarność” a óna sie ganc dobrze dzierżała, pokił nie zaccli sie wadzić o prowde. O nij fórt prawili a nióm sie zasłaniali nejwiynksi politycy na Cieszyńskij Ziymy, a prości ludzie do dzisio rzóndzóm jaśkowóm myśl: „aji w piekle je dobrze mieć ujca”.

Sokrates – Róman Kohut s Jabłónkowa

Tóz rzeknijcie mi, esi wiycie: kaj może być feler? Ludzie majóm jedyn rozum, a każdy rozumuje inakszy. Krowa a koza żeróm jednóm trowe, ale gównio už majóm inksze. Każdy człowiek chce mieć swój rozum. Tóz tela je rozumóm, wiela je ludzi. A prawióm, że rozum je jedyn. Jako je ejedyn, kie każdy orze po swojemu. Musisz o tyn poszpekulyrować. Musisz sie przidziwać rozumowi, esi ci go cosik nie pokrzywiło. Tóz stało sie. Naszeł sie takowy, co sie fest podziwoł rozumowi. W samiućkim postrzodku dziedziny, na rynku stanył se Sokrates. Yny że Sokrates naozajst mioł na miano Róman Kohut a jego baba, kiero s nim na muzyki chodzowała, nie była Ksantypa yny Wanda Niedobowa s Mostów. Róman, tyn mioł rozum! Ale mioł rozum do rozumu a nie yny dło świata. Jedni sprawowali jedne wieca, inksi inaksze a ón zacznó sprawować rozum. Zaczło sie łod tego, że jedyn górol s Jabłónkowa – Jozef, co przeszumnie groł na gajdach, poszeł roz na Praszywóm do drzewanego kościoła, spytać sie Pón Bóczka gdo je nejmóndrzejzy na Cieszyńskij Ziymy. A jak na Cieszyńskij Ziymy, to przeca na calućkim świecie. A Pón Bóczek mu rzyk, że naozajst to je Róman. Tóz Jozef sie wrócił spadki do miasta a prawi jako je: “Róman, Pón Bóczek mi prawił żeś je nejmóndrzejzy”. Ale Rómek sie zastaroł. Bo tóz s jednej stróny se nie myśłoł, że mo w sobie aż tak wielkucnóm móndrość, a s drugij nie godziło sie Pón Bóczkowi sie opiyrać. Tak źle a tak też źle. Tóžcóż robić? Trzeja iść miyndzy ludzi a podziwać sie jaki to na isto je. Tóžbo se szpekulyrowoł tak: Pón Bóczek prawi, że jo je nejmóndrzejzy, a jo tego tak nie czujym a hned nóndym móndrzejzego łod siebie a pójdym na Praszywóm Pón Bóczkowi rzyc: tukej go mosz, a nie prow że to je jo. Tak wyszpekulyrowoł a tak srobił. Drepsił a hledoł. Pytoł sie: wiysz, co robisz? A kie jedyn s drugim prawili, że wiedzóm, to Rómek na to rzyk: to mi to wylóž. Jak tamtyn zacznó wyklódać, to Róman sie go zacznó pytać tym go przicis do muru a nie puszczoł jako

jakómsik muche. Nejprzód sie mu trefił polityk. A polityk wpod. Už po krótkim czasie było widać, że ón sie widzi móndrym miyndzy inkszymi ludziami, a nejbarży je móndry dlo samego siebie, ale czy naozajst je? Na ni ma. Ale tyn polityk – lepszy nie wiedzieć kiery – miasto by był rod, że mu Róman wyłożył jaki je na prowde, to go snienawdził. Tóz tacy wszyndzi sóm ludzie. Potym zaszoł eszcze do poetów, co wiersze piszóm, do muzykantów, co grajóm, do rzeźbiorzi, co s gliny lepióm. Wszyndy to same. A wszyndy miasto odwdziynki sama nienawiść. Jak už tym zpusobym Rómek góroli w Jablónkowie przes rozum przemleł, to wyszpekulyrowoł takóm wiec: “Bo z nas dwóch żodyn isto ni wiy o tym co je szumne a dobre, ale ónymu sie zdo, że cosik wiy, a jo, jak nic nie wiy, to mi sie aji nie zdo, że wiy. Tóz możne Pón Bóczek słuszenie prawi a jezech od inkszych móndrzejszy, bo jak nie wiy, to nie myślým, że wiy”. Tóz widzicie, że na isto miol Róman rozum do rozumu.

Pogodka o tym, jako nasz cieszyński Sokrates – Róman Kohut s Jablónkowa nauczył ludzi co worce a co nie worce wiedzieć.

Nó, nie idzie rzyc, coby Róman s Jablónkowa sie nie znoł na przyrodzie. Roz jego rostomiło paniczka mu szuszkala nad uszami a ón udowoł, że je guchy. Tóz óna sie nasrała, chyciła amper s pómyjami a wylola na chłopa. Rómek ani sie nie gibnóm, yny prawi: nejprzód grzmiało, terazy padze. Ale nie idzie rzyc, coby miol jaki reszpekt dlo tych co yny przyrodym chcóm poznować: dlo Heraklita – Edy s Cieszyna, dlo Empedoklesa – Tadzka s Wielkich Kóńczyc, dlo Demokryta – Władka s Goleiszowa, dlo Pitagorasa – Hyńka s Kóniokowa, dlo Parmenidesa - Pawła ze Skoczowa a wszystkich inkszych, co nic yny sie styrkali w nie swoji przyrodnicze wieca. Prawił tak: jakby człowiekowi było potrzebne przyrodym znać a ło tym, co było ze zaczóntku wiedzieć, to by mu przeca Pón Bóczek taki rozum doł, coby na to prziszol, a esi nie prziszol, to znaczy że mu to ni ma trzeja. Tóz to co człowiek potrzebuje wiedzieć? Nejważniejsze je to, coby sóm siebie znoł. Wiysz, co w ciebie siedzi w postrzodku? Jaki deboł? Jaki annioł? Tóz nie wiysz. To co sie dziwosz na gwiozdy, kiere sóm fest daleko a nie dziwosz sie na samego siebie, kierego mosz blisko? Nie uciekej łod siebie. Nie troć siebie. Poznej człowiecze samego siebie. Tóz śwynto prowda. Nie bydziesz rzóndził, że je tak abo tak, bo je jako je. Gónisz człowiecze za tym, co je daleko a tracisz to, co je blisko. Tóz czym żeś człowiecze je? Mosz nogi, ale przeca ni ma żeś nogóm. Mosz brzuch, ale przeca ni ma żeś brzuchym. Mosz płuco, ale przeca żeś płucym ni ma. Mosz aji ciało, ale przeca ni ma żeś ciałym. Tóz to czymżeś je? A Róman prawi: duszóm. Duszóm żeś je człowiecze a nie ciałym. Tóz to jak už tela wiysz, to rzeknij eszcze, co takigo w tej duszy widzisz? A Róman na to: tam je cnota! A cóż zaś to je? Róman na to: to je to, skyrz czego człowiek je dobry. Hej, Pón Bóczku, to je to! Sprawiedliwość siedzi w duszy. Opowoga – siedzi w duszy. Spusobność - siedzi w duszy. Śwynto ciyrpliwość- siedzi w duszy. Akuratność – siedzi w duszy. To je chłopy to! Były kurowody s babóm. Ni yny skyrz tego, że óna duszy tak fest nie uznowała, ale to, że Rómana w chałupie nigdy nie było. Ani drzewa nie naciupoł, ani wody nie nanosił, ani żodnej inkszej roboty sie nie hytoł. A zjeść – to ón poradził! Tóz mu nad uchym szuszkala: ty podciepie, ty pierónie, ty duszo! Nó, dosz babie rady? Cóż Rómek zrobił? Akurat w Jablónkowie nastała demokracjy tóz Róman wymyślił, że babe do rady miasta wraz, coby tam fórt a fórt wyrzóndzała, wiela mo siły. Tóz tak sie stało. Wybrali jóm na radnóm a łod tego czasu Rómkowi dała pokój. Mog sie spokojnie powyrzóndzać a poszpekulyrować o swoji a o cudzych duszach. Na babe trzeja mieć spusob a fertik.

Pogodka o tym jako Róman s Jablónkowa – Sokrates srobił przeczyszczyni duszy jenymu politykowi, jak dostał za to po gymbie a co potym prawił.

Rzeknij nó Rómek, czymu ty tak drepsisz po mieście, s ludziami wyrzóndzosh, chcesz jich sprawować a profitu s tego żodnego ni mosz, yny same kurowody? Cóż cie tak ku ludzióm cióngnie? Myślisz że poradzisz jich sprawić? A jo ci rzeknym, że gdo sie gupi urodził, tyn gupi umrze. Nie nauczysz krowy furgać ani kocura szczeakać. Uczyć gupigo rozumu, to jakby chwost psa przez psa przecióngnónć. Ale Róman prawił inakszy: - To u

mnie – prawi – łód młodych už roków głos sie jakisi odzywo a jak sie yny odezwie to wszystko mi dycki odradzo a nie doradzi mi nic a nigdy. Namowiajóm mie ludzie cobych gospodarzył, to tyn głos mi prawi: “eee, Róman, sóm inksi łód tego”. Namowiajóm mie do polityki, to głos prawi: “szkoda cie Róman”. Ale kie widzym abo słyszym, że gdo cosik gupigo robi, abo prawi, to głos rzóndzi: “to je twoja wiec, wypróguj go”. Tóz jo borok też nic inkszego nie robiym, yny tak dreptóm a namowióm kogo poradzym, coby sie ani o ciało ani o grejcary tak fest jedyn s drugim nie staroł, jako o dusze, coby óna była nejlepszó. Bo przeca nie s grejcarów sie biere opowoga yny grejcar s opowogi. – Yny że ty Róman se robisz s ludzi błozna. Bo baji podyndziesz do człowieka a udowosz żeś je gupi. Rzóndzisz, że ty niby nie wiysz, co je co. No to tyn drugi chce ci to rzyc. Tóz wykłodo, a wyrzóndzo kupa, niemało je tej godki. A ty sie go yny fórt pytosz. Możne ja, a możne ni? A jak ja, to ja, a jak ni to cosik prawi że ja. A człowiekowie sie wszystko plynce. A ty wtynczas hóp! Už go mosz w paści. A sie śmiejesz: widzisz, zdało ci sie, że wiysz a nie wiysz. Ty, Rómanie rostomiły dowosz ludzióm na przeczyszczyni. Kapuśniónki sie jim dowosz napić, a óni potym...dyć sóm wiysz co robióm. A wszyscy dokoła sie s nich śmiejóm. Bo przeca to widać, co sie stało a czuć. Ej Rómanie, óni ci kiejsi srobióm krziwde. A Rómek na to prawi: - A mi sie zdo, że człowiek gorszy ni mo prawa zaszkódzić lepszemu. Nie prawiym, może go zabić. Może go przegnać s miasta. Może swołać demokracjy a ogłosić potympiyni. Yny że jo, nie bierym tego wszystkigo za złe. Wiynksze zło to je czekać aż sie człowiekowi stanie krziwda, fórt cosik na niego szpatnego mówić, wyrzóndzać o nim plotki, robić złość miyndzy nim a ludziami. To wóm rzeknym: do dobrego człowieka sie nie dostanie żodne zło ani za życio ani po śmierci. Ej, ludzie, ludzie: skyrz takich jako politycy, yny sie wóm zdo żeście sóm radzi jak fazole! Ale stało sie roz, że Róman s Jabłónkowa – cieszyński Sokrates nasroł jednego polityka, co obiecował ludzióm szczynćsi, a sóm nie wiedziół co to je. A tyn polityk nie wudzierzół a strzelił Rómána po gymbie. Srobiła sie s tego sumeryja, bo inksi skoczyli coby chłopa brónić. A byliby polityka rostargali, ale Róman jich zastawił. Eda Michejda mu potym radził: dej go do sóndu. Róman jednako mu rzyk: - A jak ty idziesz po miedzy, a na miedzy sie pasóm baróny a jedyn cie pobódzie, to czy ty podowosz tego baróna do sóndu?

Pogodka o tym, jako Róman Kohut s jabłónkowa, cieszyński Sokrates radził jako wychować dziecka.

A nie yny dziecka, ale aji starszych. Był w Trzincu takowy Jyndrys, co go ludzie mieli za nic, bo ni miół ani fotra ani matki, ani grejcarów, ani nie był piekny a ani żodyn nie wiedziół skónd prziszół. Jyndrys wyrobiół u siedloków jak borok, a tak se żył. Ale jak sie Jyndrys napił gorzołki, to sie w budził lew. Prziszół jaki nowy chłop do aryndy, to Jyndrys ku nimu szel a prawil: „chcesz w pysk?”. Taki chłop mu prawil „ja” abo „ni”, tóz Jyndrys robił jako tym chłop chciół. Ci co w Trzincu bywali Jyndrysa znali a wiedzieli, że ón sie może lecy kiedy o to kogosik spytać. Ale jednego dnia wloz do aryndy, chłop kiery Jyndrysa nie znoł. A miół strach, że dostanie łód niego po gymbie, tóz piyrszy Jyndrysowi wyrzazół a tyn sie obalił na zym. Bo tóz tyn Jyndrys ani sił bardzo ni miół. Jak stowół ze zymie to prawil sóm do siebie: wychować mie ni miół gdo a strzelić po gymbie to mo gdo. A Róman – Sokrates to uwiodziół, tóz uczył co trzeja robić, coby wynść na ludzi. Siodowali w zogródce pod smrekiym s Józkiym, Czeškiym a Hynkiym a eszcze s inkszymi chłopami. A Róman szpekulyrowół: jako myślicie, esi jedyn s drugim by poradził uszyć kyrpce kieby nie wiedziół, co to je kyrpiec? Abo poradził by gdo srobić sztokerle, kieby nigdy nie widziół co to je? Abo by móg srobić pierściónek jak nie widziół w żywocie pierściónka? No przeca, że ni! Tóz sami widzicie, że kiej chcecie cosik srobić, to musicie wiedzieć jako to wyglóndo. Nó, a ludzie chcóm baji wychować siebie a inkszych a sami nie wiedzóm czym sóm. Jako bydziesz człowiecze dboł o inkszego człowieka, jak nie wiysz czym je inkszy człowiek? - Tóz dobre, to rzeknij Rómek, co to je człowiek? Coby my wiedzieli. Tóz Róman dali szpekulyrowół: - Wiycie už, że człowiek to je dusza. Wychowiesz człowieka wtynczas, kiej dbosz o dusze – swojóm, lebo cudzóm. A w duszy siedzi cnota . Siedzi ale nie spi. Nie wiysz człowiecze, że jóm mosz. Siedzi tam móndrość, a ty nie wiysz, że jóm mosz. Siedzi tam sprawiedliwość a ty też o nij nic nie wiysz. Jako sie dozwiysz? Dozwiysz sie wtynczas,

jak ci jóm gdo obudzi. A kupa do tego nie trzeja, styknie sie yny kupa pytać. Jak sie porzónndnie spytosz, óna sie budzi a wylazuje na wyrch. Teraz yż wiysz. Pryndzyj żeś nie wiedziół a teraz ywiysz. A jak wiysz, to robisz podle tego jako wiysz. – Jeryna kandy, wylóž nóm to jako to je na isto. – Tóž posłuchejcie kamracio. S wychowaním to je tak, jako s dzieciym kiere sie mo urodzić. Dziecio yż je, choć go nie widzisz. Idzie o to, coby na świat prziszło. Trzeja w tym matce pómóc. Gdo pómogo? Pómogo hebama. A jo zech je jako ta hebama. Jak widzym, że w człowieku spi człowiek, to sie go pytóm, potym zaś pytóm, s pozdaleku sie pytóm a takowym spusobym pómogóm w urodzyniu. Tak je s każdym, gdo umi wychować. Spokopiliście? Chłopi kiwali gymbami. Nie rzóndzili nic Yny Czesiek, kiery s niejednego pieca jodoł chlyb prawi: ale czasym, coby sie obudzić, trzeja porzónndnie dać po gymbie.

Pogodka o tym, jako Ksantypa – baba Rómana s Jablónkowa – cieszyńskigo Sokratesa syndziów wyrychtowała a uratowała chłopu żywót.

Musicie kamraci wiedzieć, że Grecy wszystko obracali. Óni yż takowi byli. Nie radzi słuchali pogodek, kiere sie szpatnie kończyły. Za to mieli fest radzi yny to, co sie kończyło źle. Antygóna sie musiała obiesić, Sokrates sie musioł łotruć – wtynczas Grecy byli radzi. S cieszyniokami a beskidzkimi górolami je inakszy – sóm radzi jak sie pogodka kończy dobrze. Historyja s Antygónóm dziepro wtynczas była cosí wert, kieby sie ji porwóz utargoł. S Sokratesym – Rómkiym s Jablónkowa było tak, że jego baba Wanda, nie żodno Ksantypa, wziyna wiec we swoji packi a wycióngła swojigo chłopu s biydy. Rómana jednako sóndzili. Zebroł sie sónd. Byli tukej: trzo politycy, takowi co dycki przegrywali wybory, dwóch co pisało wiersze, kierych żodyn nigdy nie wydrukowoł, jedyn farorz s Frysztota, taki co chcioł być biskupym, ale ni mioł go gdo nim srobić, dwie baby, taki co miały cery na wydaniu, a chciały se wydać za rómkowych synków, ale ci tych dziółuch nie chcieli. Takowy sónd by był Rómana zasóndził. Prokurator prawił tak: - Róman s Jablónkowa robi cosí fest złego, bo badze wieca, kiere sóm schowane pod ziymióm a w niebie a s annielskigo zdanio robi mocniejsze a eszcze inkszych tego samego uczy. Tóž cóž prawicie? Nie były to żodne błozna. Na boski prawo Róman podniós rynke! Pón Bóczek schowoł a tyn podciep odkrywoł! Dziepro baba, wleciała jako wiater do sóndu odewrziła gymbe a zaczęła wyrzónndzać! A prawiła tak: - Bo wy w tym mieście, ni mocie nic barzy cynnego, jako tóm służbe bosków. Ón jako tyn bónek, kierego Pón Bóczek s rynki puścił, siedzi miastu na karku a go żóndłym dziubie, coby miasto nie było lyniwe. Cóż ón robi? Budzi ludzi, coby poradzili szpekulyrować. Czy to je obyczajno ludzko wiec, coby o swojóm chalupie sie nie starać, yny sie starać yny o swoji wieca? Ón przeca, jako tyn Foter abo brat przisiednie sie do każdego a każdego namowio, coby preca pomyśłoł. Bo żywót bez myślynio je nic wert. A tak naozajst je. Ale srobić, coby sie ludzie o tym przeskumali – ni ma lachko. Ón biere za to grejcary? Pón Bóczku opatruj! Wydzcie że jak go pošlecie na śmierć, to wynkszóm szkode se srobiecie sobie, jako ónymu! Ón po cichu nie poradzi siedzieć. Bo kieby siedziół cicho, to by sie postawił Pón Bóczkowi. A to nie śmi ani ón ani żodyn inkszy. Jak óna tak wyrzónndzała to sie sleciały inksze baby. S Trzińca była Hela, Hanka a Zofija, kiero prziszła s flintóm łód starego ujca Stebla s Nydku prziszła Marysia, s Gnojnika Jadzia, s Mostów przileciała Frydka a s Tyry Basia. Miana tych bob bydóm na isto świycić przy końcu świata. Tóž wysoki sónd zaczął miynknónć. Robił sie miynki, bo przeca ty słowa co usłyszół wlazowały do serca a to co uwidziół było ganc na beczyni. Rómka puścili, dali mu eszcze pyndzyj do końca żywota za to, że sie miastu przisłużył. Tóž to sie tak wszystko dobrze skończyło – po cieszyńsku a po górolsku a nie jak ci Grecy tam kiejsi popisali.

Antystenes, cynik – Staszek Noga s Frysztota

Kole Rómana s Jablónkowa – naszego tustelańskigo Sokratesa – dycki było kupa ludzi, coby aspón kapke jego rozumu sie przeloło do jich rozumów. Było tak, że tych co go posłuchali było fest kupa. Grecy pisali, że nejzocniejszy s nich był Antystenes s Atyn. Ale tyn Antystenes to nie był żodyn Antystenes, ale Staszek Noga s Frysztota s tych Nogów,

kierych je moc łód Cieszyna do Bogumina. A Staszków w tej familiji było też kupa. Tóż miyndzy nimi był tyn nasz Staszek s Frysztota, kierego potym Grecy inakszy mianowali a prawili na niego cynik. S tym cynikiym to je gorszo wiec, bo “cynik” po grecku to je “pies”. Jedni prawili, że Staszek rod szpekularyował jak siedziół na psij budzie a inksi prawili, że miał psi żywot. Ale na isto to było inakszy. Cynik to znaczy: cy-nikt (czy-żodyn)? Bo tóż kiebyście sie podziwiali na Staszka a na tych co go posłuchali, to byście pomyśleli, że to je taki ganc nic, taki boroczek. Ale kiebyście posłuchali, co wyrzódzdo a szpekularyje tyn Staszek to byście poczuli, że to ni ma żodyn nigdo ale to je gdosi! A dycki, na każdym kroku ci taki poradzi pokazać, że to je gość! Tóż bo tak. Wyrzódzosh ze Staszkiym a wykłodosz mu rostomajte wieca. Už se myślisz, żeś mu to wszystko wyłożył, a ón sie cie pyto: “tóż a co ci idzie?”. A stojisz gupi jak cap. Tóż bo jeżes móndry ale jak przidzie co do czego toś je gupi. A Staszek jak prziszło co do czego to był na isto móndry. A to je ganc co inkszego – być móndrym a być móndrym jak przidzie co do czego. Sokrates – prawi Staszek - był móndry, ale byli by go zabili, kieby jego baba nie była móndro jak prziszło co do czego. Staszek miał takóm halapaczke, bo przeca każdy na Cieszyńskij Ziymi jakómsik miał: “Choćby kiej kany co, abo co, nó to co; czy tukej ni ma czym, czy kany, czy tu ni ma czym, czy co? Toto hej, toto oto, to ku tymu, coby ji jako tako, jako tako aji ónyemu”. A to była kónkretno wiec. A Sokrates to prawił, że ani tak ani tak tóż to było tak razinku. Staszek a Róman se prostowali rozumy, jedyn tak na razinku a drugi na wieca jak prziszło co do czego. Rzeknym wóm, było co posłuchać. A Staszka nic tak nie cieszyło jako swoboda. Czuł tóm swobodym we wnuku, w duszy w sercu. Miał w duszy jakisi mur, co sie nim odgradzoł łód świata. Świat s jednej stróny muru, a ón w postrzodku, jako skała. A rzeknym wóm, że nie było na świecie takij siły, kiero by go przez tyn mur mógła przeciepać. Móg żeś go zabić, ale żeś go na swojóm stróne nie przekabacił. A do szczynścio mu niewiela było trzeja. Stykło mu je mo siebie. Prawił: - Jeżech bogaty, bo móm co chcym; dziwóm sie na to, na co sie worce dziwać; posłuchóm tego, na co sie worce dziwać: posłuchóm tego, co je worce posłuchanio; mogym powyrzódzacz s Jyndrysym o wszystkim, co je worce wyrzódzanio; co mi eszcze chybio? Rómek ze Suchej wyrzódzół, że Staszek s miasta go nauczył że cosik inkszego je co je jego, a inaksze je co ni ma jego. Co je twoji? Twoji je to o czym fest rozmyślosz, żebyś to chcioł mieć. O reszcie sie nie starej. A tymu w Rómanie sie urodził poeta: fest chcioł, coby miał mieć świat, a go miał. Taki świat, co sie chce mieć je dycki lepszy łód tego prowdziwego. Jako i baba, kieróm żeś chioł dycki mieć. Baba prowdziwo, mo dycki gane. Amyn.

Arystyp s Cyryny – Zygmunt Przeczek s Błyndowic

Rostomili kamraci! Wiym, żeście sóm ciekawi co to je “hedonizm”. Tóż to wóm rzeknym: “hedonizm” wymyślili Grecy, ale potympili farorze, bo prawili, że dło takich Pón Bóczek to je brzuch. Ale naozajst to “hedonizm” ni ma “hedónizmy”, bo na zaczóntku nie było żodnego hedonizmu a nie było jakigosik Arystypa s Cyryny, yny był Zygmunt Przeczek s Błyndowic a cyrenaicy, to byli naozajst Błyndowiczanio: Gynek Pawlas - muzykant, Jozef Parchański ze synkami - Dawidym a Bartkiym, Franek Przybyła, Staszek Lupiński, Jurek Chroboczek, Maciek Pilch, Jurek Rzyman a Staszek Tómiczek – aji óni byli muzykanio, jak by sie eszcze podziwać dokoła, to Jozef Tóman a Zbyszek Wróbel też byli miyndzy cyrenaikami – Błyndowiczianami. Nazbiyrało by sie jich eszcze wiyncyj, ale isto na razie už styknie. A óni wierzili w Pón Bóczka prowdziwego a nie w brzuch a aji w Matkym Boskóm, kiero w ponikierych kościołach wisiała szumnie namalowano na obrozkach. Były to chłopcy szumne a postawne. Tóza wiec była takowo: Jednego razu jedyn s nich poszoł sie wypowiadać. A prawi farorzowi, że cosik nagrzeszył s dzioluszkami. A farorz sie pyto: “Wiela razy?” bo tóż chcioł dać grzysznikowi sprawiedliwóm pokute. A tyn prawi: “Przeca jo tu sie prziszół wypowiadać a nie chwolic”. A tukej je wiec: czy ciała sie trzeja gańbić, czy idzie sie czasym ciałym pochwolić? Rómek s Jabłónkowa – Sokrates prawił: yny dusza je cosik wert. A Zygmunt Przeczek, kierego potym mianowali Arystypym, Rómanowi sie postawił: ciało przeca też ni ma do pogardzynio. Kie farorze pisali przy kościołach: ratuj swojóm dusze, to Błyndowczanio farorzy poprawiali: patrzij ciała, bo dusza je jakbyś sie nie dziwoł – nieśmiertelno! Zygmunt jak cosik prawił, to prawił, że sie mu zdo. Nigdy nie

prawił, że tak je na isto, abo że tak ni ma yny: zdo mi sie. Tóż jak s inkszymi wyrzódzoł, to tak samo: zdo ci sie. Kie ros gdosi dostał w aryndzie na blyndowiskim kopcu po gymbie, to Zygmunt prawił: eee, zdało ci sie. A inkszym razym, jak gdosi hledoł zwady w gospodzie, to Zygmunt na to: zdo mi sie, że chcesz dzisio dostać po gymbie. Bo prawił: nie wiysz, czy jabko je czyrwióne, wiysz yny tela, że ci sie zdo że je czyrwióne. A jak idzie o ciało, to prawił tak: radościóm nie pogardzej, od smutków uciekej. Jakiż by to były diobły, esi by wubec były, jakby cnota robiła przikrość a niecnota radość. Kany je radość tam je aji cnota. Kany je smutek, tam sóm aji grzychy, tam je niecnota. Hledej radości a za radościóm przidzie rozum a cało reszta. Aji duszy sie lepszy siedzi w silnym cieie jako w cieie annielskim. Tóż tym Blyndowiczanoóm szło o radość, a Greków o przyjemność. Widać s tego, że Grecy to były fest hedónisty, a Blyndowczanio mieli radzi radość a fertik. Ci, kierzi sie starali o ciało Blyndowczanio, wymyślili potym kupa cieszyńskich pieśniczek, mieli swoji blyndowski, dziedziński oblyczki a tańcowani. Tam aji wziyny poczóntek piyrsze olimpijady, kiere sie robiło w miynsopust. Yny że wtynczas sie ćwiczyło tańcowani: kaczoka, cieszynioka a aji sztwioroka. Jak sie ci Blyndowczanio rostańcowali, to poradzili zwyrtać całóm noc, do rana a obudzili sie w Suchej.

Euklides s Megary – Władek Brzezny s Orłowej
Eubulides s Miletu – Tomek Stec s Dómbrowej,
Stilpón – Pieter Kowalski s Lutyni

Jak bydziecie kiej w Orłowej, to przyndźcie sie hólicóm kany terazy stoi staro arynda, bo na tym placu kiejsi hań downij była szkoła móndroków, co sie uczyli móndrości ale nie łod tustelańskigo Sokratesa – Rómana s Jabłóńkowa ale aji łod Pawła Kowola ze Skoczowa, tustelańskigo Parmenidesa. A uczyli sie tak, coby nic nie pominóńc ztego co Róman a Paweł prawili. Nejmóndrzejsi byli miyndzy nimi trzo – nie jakisi Euklides s Megary, Eubulides s Miletu a Stilpón, yny: Władek Brzezny, Tomek Stec a Pieter Kowalski. Piyrszy s Orłowej, drugi s Dómbrowej a trzeci s Lutyni. Siedzieli przy wodzie kole orłowskij szachty a szpekulyrowali o nauce Pawła – Parmenidesa, kiery we Skoczowie miał swoich “eleatów”, na kierych sie prawiło” wiślanie”, bo nad Wiślóm we Skoczowie siodywali. O tym, że nauka Pawła dlo nich nie była ganc cudzo je aji pieśniczka, kieróm śpiywali: “Hej, wara wóm eleaci łod dziołuchy, wara”. Chodzili po rynku w Orłowej a czasym mógli czasym natrefić na Rómana Kohuta, tustelańskigo Sokratesa. Ale skyrz tego, że nie widzieli ani rómanowej ani pawłowej móndrości, to wszyscy trzo prawili tak: Prowda je, że nic sie nie gibie. Ludzióm sie yny zdo, że sie wszystko gibie. Baji ciepni patyk do rzyki. Prawisz, że patyk płynie? A terazy idź a dreptej kole potoka a dziwej sie na tyn patyk. Cóż widzisz? Nó, przeca widzisz, że patyk jakby stoł w jednym placu, a kamiynie a cały świat jakby uciekoł? Gibani je wzglyndne. A jako może być prowdziwe to, co je wzglyndne? Yny to je prowdziwe, co je bezwzglyndne. A co je bezwzglyndne? Paweł – Parmenides prawi tak: byt. Ni ma prowda! Yny to je bezwzglyndne: robić dobrze! Robić dobrze to je jedno, yny sie na to rostomajcie prawi – roz sie na to prawi rozum, roz myślyni, roz cnota a roz Pón Bóczek. Jak wyciepiesz jako sie na to prawi to poczujesz dobro. Tukej Róman – Sokrates mo recht, a Paweł – Parmendes ni! Bo Paweł prawi: dobro a Rómek: byt. Nie idzie o to, co je, yny o to, co je dobre. A jak słowa poradzóm sbałamóńcić to se weździe baji takóm wiec. Prawisz: Jónek je oźrały, Jónek je nadrzity, Jónek mo czyko, Jónek je namazany. Czym sie różni oźrały od nadrzitego, nadrzity od tego co mo czyko, tyn co mo czyko od namazanego? Jakbyś tego sóm nie przeżył to byś nie wiedziół. A s rozumowaniem je podobnie. Władek prawił: ci s Orłowej wszyscy cyganióm. Ale ón sóm je s Orłowej. Tóż to rzeknijcie mi, czy prowde prawił, czy scyganił? Jak rzyk prowde, to nie wszyscy s Orłowej sóm cygóny, bo ón przeca nie cygani, a jak rzyk nieprowde to znaczy, że rzyk prowde. Jako tukej być móndrym? Tóż taki to było. Trzech naszym móndroków przy wodzie kole orłowskij szachty siodywało, kole nich kupa ciekawych ludzi a po drugij strónie wody chodziły wypyrzczone dziołuchy: Marysia Kowalsko, Zofija Trómbikowo, Halina Krajczo, Maryśka Tómicula, Hela Niymcula nó a przeca miyndzy nimi aji Gretka Chobotowa a eszcze inksze o kierych už nie opiszym. A óni se yny ku nim piskali abo se jich palcami pokazowali a niczego nie mianowali słowami. A tak sie uczyli tego, co je bezwzglyndnie dobre.

Platón – Władek Niedoba s Mostów

Ros, na jor poszli beskidzkimi gróniami kole Jablónkowa a dalij kole Mostów syncy, coby se potańcować. Tóż ale trefili na swoich znómym a kamratów! Hej tóż byli radzi jako fazole, bo byli pomiyndzy nimi: Andrzej Kuboszek, Andrzej Gazurek, Jónek Ryłko, Franek Biłko, Franek Kufa a aji Władek Niedoba ze swoim Krzyśkiym, Jónkiym a Hankóm. Chłapcy wyszli s chałupy po połedniu a balandrowali do rana. Każdy miał ze sobą flaszkę gorzołki, bo už na polu było zima. Władek Niedoba se legnył na noc przy jakisi dziurze, co była na gróniu miyndzy wielkucnymi kamiyniami. Jak rano słoneczko przigrzoło, to sie Władek obudził, ale stanónć ganc nie poradził, bo mu cosik na piersiach siadło a nie chciało zynść. Oczy przetrził a podziwoł sie na świat, ale tyn świat sie mu zdo jakisi inakszy. Na ścianie jaskini, w kierej społ widzi ciynie smreków, co na nich słonko swiyaci. Ale swoich kamratów a aji siebie samego uwidził jako tyn ciyń. A urodziło sie w nim cosik, o co sie musiał spytać a to go aji jakosik dziubło jako dziubok w rzić: je to Władek abo to je yny ciyń Władka? Eszcze mu zbyło kapke gorzołki, tóż wypił zdrowi ciynia a ciyń zdrowi do niego. Władek prawi: na zdrowi. A s dziury słyszy to samo: na zdrowi, Władku. A jako terazy przed Pón Bóczkiym stojym, to wóm rzeknym że Władek nie wiedziół gdo je gdo. Kaj je tyn Władek prowdziwy a kany je ciyń prowdziwego Władka? Tóż, ganc w Mostach sie urodził tyn, kierymu Grecy prawili Platón a naozajst to był Władek Niedoba s Mostów. Zdało sie mu, że wszystko okróń niego to je ciyń tych wszystkich wiecy, kiere sóm kole niego. Skąły, kamiynie, strómy, orły, zieliny kiere rosnóm na gróniu, ryby w rzyce a aji człowiek. Wszystko to je ciyń, kiero wyglóndo jako wiec kiero je naozajst. A w postrzodku wszystkigo je jakosik dziwoko siła, co ciśnie człowieka ku prowdzie. Tańcujesz? To chcesz eszcze lepszy zwyrtać. Grosz? To chcesz eszcze lepszy palcami na gajdach przebiyrać. Śpiywasz? Chciołbyś śpywać eszcze lepszy. Czujesz, że to co robisz to je yny ciyń śpiywanio, ciyń granio, ciyń tańcowanio. A aji to czujesz, że sóm żeś je ciyniym siebie. A byłbyś rod, cobyś siebie samego s ciynio w prowde premiynił. Cobyś by taki, na jakigo cie stać. A skiyl sie to biere? Władek to wyszpekulyrował tak: bo żeś už kansik kiejsi był Był żeś yny że w jakimśim inkszym świecie. Był żeś jako dusza, kiero ni mo ciała. A potym dziepro żeś sie swióźnoł s ciałym a prziszół na świat. A czymuś prziszół? Grecy pisali, żeś prziszół za kore, boś jako dusza nagrzszył. Ale to ni może być prowda. Dyć przeca dusza ni może nagrzszyć. Prawióm: chłop w galotach nosi grzychy. Jak dusza ni mo galot to i nie poradzi nagrzszyć. Duszy yny zastała ciekawość. A s tej ciekawości dusza ludzko wlaźła do ciała, jakby do jakigosik harestu. A dziwo sie dusza przes ciało na świat: przes oczy zaglóndo, przes uszy posłucho a przes gymbe wyrzóndzo. Ale to, co widzi to je yny ciyń tego, co je naozajst. Czasym jednako dusza sie chce wrócićna spadek, skiyl prziszła. Chce sie wytargać s ciała. A aji człowiek sie czuje wtynczas jakisi rostargany. Dzier-ży w gorści ciyń flaszki s gorzołkóm, co mu eszcze zbyła a śpiywo ku gróniom. A gronie odpowiadajóm, jakby echym. Ale to echo, to ni ma echo. To je głos s inkszych światów, co rostarganego pomiyndzy duszóm a ciałym człowieka woło ku sobie.

Pogodka o tym, jako Jurek Wawrosz s Kónskij przepytół Władka Niedobe – naszego tustelańskigo Platóna, co znaczy słowo “udziałowiec”.

Bo my sóm przeca tukej “udziałowcami” – prawił Władek. Jurek Wawarosz s Kónskij był wtynczas małym synkiym, ale go też wziyni do goralije, bo prawili: “Przido sie, bydzie mało wiela pómogoł”. Jurek posłuchoł. Jak nasz Platón przestoł wyrzóndzać, to sie go pyto: “Potku, co to znaczy tyn “udziałowiec”. A Władek – Platón sie tak na niego podziwoł, jako na swojego synka a praw – Podziwej sie chłapcze, jako ludzie tańcujóm. Hópnie taki synek przed muzykantów, ciepnie grejcar do basów, swojóm nute zaśpiywo, piyrszy muzykant uszy nadstawwi a užwiy co a kaj idzie. Zagro prym. A už sie do niego dołónczy sekund a bas. Tóż grajóm. A synek stoi s boku a czako. Už mu kamrat dzióluche to tańcowanio kludzi. Ta? – Może być! A wtynczas zaczyno. Muzyka gro. A óni tóm muzyke jakoby do siebie bieróm. Óna do nich wsiónko. A dziepro tam, w duszy a ciele muzykka sie przemiynio w gibani. Ale jaki gibani! Hej, jako murowce po rzykaniu idóm. Wiela muzyki

wsionknie do taniecznika tela gibanio a tańcowanio wylazuje. A to ludzie widzóm. Nogi dreptajóm drobnego, po dwa, po sztyry, po szesnóst... Dziołucha kole chłopca drepsi s boku. Idzie ku niymu a potym ucieko. Uciykła a už je przy niymu. Tako je niby jego a nie jego... Dziołuchy, kiere s boku stojóm, śpiywajóm. Śpiywajóm tak, że gymby otwiyrajóm szeroko. Za chwile robióm kółko, bieróm taniecznice do kółka, coby jóm obzwyrtać. A potym jóm niechajóm na postrzodku izby samóm. Nie ró b s nióm co chcesz. Zaś taniecznik hópnie. Zaś musi zaśpiywać. A śpiywo nie bele co, ale cosik fajnego dlo gustu a dlo serca. Zaś tańcuje, przibliży sie a ucieknie... A przes głowym myśli lecóm jako iskry: bydzie moja, czy nie bydzie moja? Bydzie, czy nie bydzie mój? Muzyka dowo do kupy, a muzyka aji dzieli. A to znaczy żeś je udziałowiec. To znaczy: mosz swój dziół. Muzyka w ciebie wsionko, a ty muzyke przerobiosz na gibanio, jak baji tyn co wykłodo s jednego jynzyka na drugi – baji s polskigo na nasze. Tóż dobre ujęć, ale jak przestanóm grać, to przeca už dziółu żodnego ni ma. – Nie pomyślisz a wyrzondzosh. Jo ci yny, smarkoczu wyrzondzóm o muzyce, przes cosi podobnego, cobyś to lepszy spokopił. A naozajst to sie mi zdo, że jak na tym świecie je cosik szumnego, to yny skyrz tego, że je choć kapke szumne. A jak je cosik prowdziwego, to yny skyrz tego, że je choć kapke prowdziwe. A jak je co dobrego, to też skyrz tego, że je choć kapke dobre. A dobro, prawda a szumnota to je smarkoczu – jakby tako muzyka, co człowieka do dziółu wcióngo, a człowiek jóm potym przerobio w to, co robi. Jak Jurek Wawrosz podrós, to poszoł na farorza. A był farorzyczkiym w Kónskij. A ón do dzisie eszce szpekuluje nad władowymi słowami, bo ani fest nie wiy, co to musiał być za muzyka, coby go tak wcióngła. Ale na isto tukej szło o muzyke. A ón wiy jedno: posłuchej, co grajóm a potym tańcuj, coby nie było, że muzyka swoji a ty swoji.

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba s Mostów – tustelański Platón, wyłoży Leszkowi Szewczykowi, co to je świetlistość.

- To Wy potku, prawicie, że my tukej sóm jako ty ciynie miyndzy ciyniami – putoł sie Władka Niedoby Leszek Szewczyk s Nydku, co bywoł pod wielkucnym kopcym. A prowdziwy świat – prawicie – je kansik nad nami, czy możne za nami. A my sóm tukej rostargani – dusza w niebie a ciało na ziymii. Moźne to i taki je. Kiebyście byli eszce tacy dobrzi a rzekli, jako to trzeja wyszpekulujować, coby s tego świata sie dostać do inkszego? Władek nie chioł przy ludziach tego wykłodać. Wzión synka a inkszych dwóch abo trzech na bok – takich, co sie mu zdało, że sóm ganc pram a poszli na Praszywóm. Tam naszli smreka, kierego wiatér pobuloł, siedli se pomiyndzy gałynziami a Władek zaczón wyrzondzać – podziwejcie sie chłopcy na świat. Dziwejcie sie na gory. Widzicie, jako do wyrchu targajóm. Idóm se wyży, eszce wyży. Kiebyś tak szoł po gróniu, to byś uwidzioł. Na Ochodžitóm byś zaszoł, potym byś sie puścił ku dołu ku Wiśle, obeszeł byś Ustrón a wylos na Czanatoryje, a potym byś szoło daleko a wylos na Baranióm. Byłbyś wysoko, nejwyży. A potym kany? Dziwosz sie ku niebu – widzisz gwiozdy. A w postrzodku nieba wisi sólńko. Rano schodzi, wieczór zachodzi. Tóż jak schodzi a jak zachodzi, to ciynie sólńka szpacyrujóm po świecie. Roz długi, roz krótki. Podle tych ciyni widzisz świat. – Tó naozajst mocie recht. Ciynie po świecie lezóm, roz długi, roz krótki. – Nó widzisz chłopcze? Kieby nie sólńko, to byś nic nie widzioł, ale samego sólńka nie widzisz, bo za fest świyci. Trzeja by go było kapke ściymnić. – Nó, to se terazy poszpeluluj, co rzeknym: sólńko to je tako świetlistość – tako, że už lepszo ni może być. To je czupel, kiery mo wszteki czuple pod sobóm. To sólńko nas cióngnie ku sobie, bo my w tym mómy dziół. A mómy, bo pamiyntómy. Bo jak my už tukej roz byli, to musimy pamiyntać. Jak dreptómy po góraliji, to sie w nas budzi pamiyńć a sóm my jako ty orły, co nic yny do wyrchu chcóm furgać. Tam je jejich świat, tam je jejich swoboda! Tam je nasza świetlistość! Grecy potym nieskorziz na to prawili “idee”. Ale z tego yny była sumeryja. Tóż bo ludzie zaczi prawić: “móm idee”. Co se yny gdo pomysłoł, to prawil, że “mo idee”. Baji: “móm idee iść kidać gnój”, abo: “móm idee podoić krowym”, abo: “idym do piwnice po zymnioki”. Ale “idea” to ni ma to, co mosz. Ty tego żodnym prawym ni możesz ani “mieć”. Możesz mieć muzyke? Możesz mieć sólńko? Na ni możesz. Ale jak dobrze poszpekulujesz, to wyszpekulujesz, że tyn prowdziwy świat – ta jakosik świetlistość – kansik cie dzier-ży za serce a nie chce puścić. Ty ji ni mosz, a óna jednako mo ciebie. Tóż terazy żeście naozajst rzekli dobrze: ty ji ni mosz, a óna mo ciebie.

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba dzioluchóm wyrzónczoł o miłości a o co sie go spytała Małgośka od Kufów s Trzińca.

Nie trzeja cyganić, bo trzeja prowde prawić: nasz tustelański Platón, kierym był Władek Niedoba, przed dzioluchami nie uciekoł, yny, jak trzeja było to jich też do móndrości kludził. Dyc przeca przy gupi babie chłop też bydzie gupi. Tóz ku Władkowi sie zleciały jako ty kwiotki: Stasia Szczerbino, Gosia od Bujoka, Marta od Szotkowskich, Brónka od Steca, Zofijka Bojdowo, Kasia od Oszeldy, Sztefka od Macurów a eszcze kupa inkszych dzioluch, co ich ani nie lza porachować. Tóz Władek jim prawił o miłości. A óny były o tela móndre, że o niczym inkszych nie chciały posłuchać. – Piyrszy poczóntek miłości je takowy, że sie synkowi cosik małego u dzioluchy spodobo. A dziolucha ani nie wiy, że to mo. To może być baji, jako dziolucha chodzi – jako sarna. Drepsi dziolucha po miedzy, bosu s dzichtóm a chłopcowi sie zdo że to idzie jakosik bogini. Czasym to może być oko, czorne abo sine – taki, że w nich chłopiec widzi jakisik inkszy świat. A może to być aji głos, taki jako perła, jakby gdosi koralami s grónia suł. A czasy synek sóm nie wiy, czy to ta głowa, czy to ta noga, czy to ty oczy, czy to ty zymby, abo wszystko naroz. A dziwo sie jako we śwynty obrozek a rzyko oczami. A wszystko go śwyżbi, jakby sie piyrził, abo mu rosły lotka. Adziywki szuszkaly: “Ej, Pón Bóczku, oczami rzyko. Piyrzy sie, jakby mu rosły lotka”. A Władek rzóndzi dali: - A potym se człowiecze wszymniesz, że nie yny jedno, ale inksze ciała też sóm piekne. U jednej oko, u drugij zómbki, u trzecij chód. A wtynczas człowiek rowno lotka. A leci od jednej ku drugij a hledo nejszymniejszej szumnoty ros tukej a ros tam. A w oczach go je coros miyni. A śpiywo: “Kany przidym, kany sie obrócym, to jednóm pocieszym a drugóm zasmucym”. A dzioluszki szuszkaly: “Hej, przeca, przeca, drugóm zasmucym, hej zasmucym”. – Ale na takigo kor bosko musi przisć. A przichodzi. Abo go diobli postraszóm, abo po gymbie dostanie, abo go potargo, bo sie nažere fazoli s kiszóm. A wtynczas se zaśpiywo: “Skoroł żeś mie Pón Bóczku, yny nie wiy, za co, esi za jednóm nockym, esi za całe lato”. A dzioluchy szuszkajóm: “Hej, Pón Bóczku, esi za całe lato?” Ale Władys – Platón rzóndzi dali: - A potym człowiecze se ani nie wszymniesz, że prowadziwo szumnota siedzi w duszy, a nie na wyrchu ciała. A hledosz, kiero mo szumnóm dusze. Bez gany. Kiero sie fest podobo. A czystóm, jako je ta woda we zdrzódle. A siadosz kole takowej. A szumne wieca kole nij myślisz. Aji wiersze ukłodosz. A śpiywosz. Tak ci sie ta dusza fest a na ozajst spodobała. Tukej sie dziepro Małgośka od Kufów naszymu Platónowi wlaźła do rzeczy: “A bydzie sie takowy chłopiec żynił?” A Władek na to: “Katać tam!” Małgosie jakby pierón strzelił. Prawi: “Hej, taki to sie może yny podziwać”. Zwyrła sie a poszła wartko do chałupy. A inksze dzioluchy za nióm. Tóz tak sie skóńczyło to Platónowe uczyni dzioluch.

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba, nasz piyrszy na świecie tustelański Platón, wlażowoł na drabinie ku słońku, kiere przeświycowało przez dziure w dachu.

Na wielkim Połómiu, kany terazy stoi schróńisko, stoła kiejsi hań downij szopka a w tej szopce Władek Niedoba wykłodoł ludzióm, jako sie mo poznować świat. W dachu tej szopki była dziura. Przez tóm dziure słońko przeświycowało. Stoła w nij aji drabina. Władek wloz na piyrszy szczebel a tak zaczón rzóndzić: - tyn szczebel to je szczebel fantazyji, abo jako gdo woli – wystawiano se. Fantazyje sie nejbarży czuje po ćmoku. Czym bar-ży je ćma, tym je lepszy. Óna už takowo je, że ci człowieku ciynie abo w rostomajte stwory przemiynio, abo w annioły. Widzisz jóm? Hanej w kóńcie czympie nocznica, Widzisz? Pod dachym wisi strziga. Słyszysz, jako kole szopy diobły gónióm? Ale może ci sie aji annioł ukozać To cie kusi a nynci. Człowiek se myśli: hej, jakbych kapke złota mioł...Abo: hej, jakbych mioł jakóm takowóm starke...jakigo anniołka. Tóz tak to fórt człowiek połyko a wlywo w siebie rostomajte wieca, kiere sie mu zdajóm. A jak sie už tak nałyko, jak sie tej fantazyji napije, to chodzi jak ożrały. A stowo sie obrozkiym samego siebie. Taki obrozek to ni ma chłop. Terazy Władek wloz na drugi szczebel tej drbiny a prawi: - A to je stopiyn wierzynio. A wierzynia sóm rostomajte. Jak wierzisz oku, uchu, wierzisz smakowi. Darmo musisz wierzić. Tóz bo czy ty wysz, że nie spisz? A jak sie dziwosz, to sie ni możesz

nadziwać a yny byś sie dziwoł a dziwoł. Roz z jednej roz z drugij stróny, roz z bliska a roz z daleka a tak sie dziwosz, że nie poradysz przestać. Życi cie minie, a ty sie światu nie nadziwosz. A skyrz tego musisz wierzić. Dziwosz sie a potym prawisz tymu dziwaniu “dość”. A to dość znaczy tela, że wiara je zdrzało. A už wierzisz, że baba je babóm a do tego eszcze dobróm babóm, choć żeś sie ji eszcze nie nadziwoł. Teraz Władek wyloz na trzeci szczebel a prawi: - na tym stopniu sie budzi rozum. Co robi rozum? Rozum czuje harmónije. A hledo, hledo czego? Rozum cyfruje. Cyframi wyrzódzo o harmóniji. Tóz to znaczy, że przy muzyce. Chłopy grómy! Tukej Władek wzión do pacek hóśle a zagroł. Zagroł starodowne nuty. A na końcu zagroł łowiynzioka: “ćosała sie grzebiyniym, ćosała sie ściotkóm, gymbym miodym mazała, coby miała słodkóm” A ci co posłuchali to rachowali: roz, dwa, roz, dwa, roz, dwa..trzi, sztyry...jak skóńczył grać, wyloz na sóm wyrch drabiny. Na głowe Władka zaśwyciło słónko. Władek sie podziwoł przez tóm dziure a prawi: - Ale dobre, ale dobre, ale dobre...czysto prowda...przeszumnie...a z dołu ryczeli: “Ujcu! Co dobre? Rzeknijcie!” Ale Władek Niedoba, nasz tustelański Platón, nic wyncyj nie prawił, yny fórt to same, że dobre. Jak óni eszcze wołali, machnół packóm a rzyk ganc nasrany: - “Nie bydym rzóndził, bo przeca ani ni ma dlo kogo”.

Pogodka o tym, jako nasz tustelański Platón, Władek Niedoba szpekulyrowoł, że my żyli eszcze niż my sie urodzili.

Józek z Puńcowa nie wierził, że my byli w inkszym świecie niż my sie na tym świecie urodzili. Chodził za Władkiym a pytoł: “Ujcu, dejcie dowód”. A co sie nie robi. Akurat szli ludzie na Czantoryje ku kapliczce. Pomiyndzy ludziami szła dziołucha, możne ji było ze dwanost, a możne szternost. Na miano miała Małgośka Herok s Dziyngielowa. Zawołoł jóm Władek ku sobie a pyto sie, esi umi grać na hóślach. A óna mu prawi, że ni bo przeca ni mo hóśli. Tóz Władys wycióngo swoji hóśle, biere drugi od Bartka Kohuta, dowo dziółusze a prawi: - óna nóm tukej zagro nute, kierej eszcze na tym świecie nie słyszała. A wy sie yny dziwejcie, jako óna bydzie robić to, czego sie nigdy nie uczyła. Gośka wziyna hóśle, prziciśła strune, przejechała smyczkiym a wyszoł tón A. Pocióngła eszcze roz. W tym samym czasie Władek podjechał ze sekundym na C-dur. Cóż do tego pasuje? Gośka posłucho a hledo. Trzeja pocióngnónć G. A co dalij? Jak nie wiysz, możesz zagrać eszcze roz: A a G. Władek też zagroł eszcze roz. Teraz Władek wjechał sekundym a A-dur. A tukej Gośka palcami w dół jedzie, hej zjechała aż do D. Władys polecioł za nióm a też je na D. Wyloz poczóntek nuty. Nó a co dali. Władys podjechał palcami do wyrchu od D do A, a óna to samo na oktawie. A už nuta sie zawiyro. Władek jak na poczóntku A – Gośka chwile szpekulyruje a jedzie: A, A a G a zaś A-dur, a óna hned do D. Władek też kóńczy na D. A wtynczas wszyscy podchycili tón a fertik! Szumno beskidzko melodyj gro. Inkszo nuta. Sekund zaczyno a idzie fis, E, D. Struna A zustowo prózono. Hledómy do tego nuty. Je: oktawe wyży fis E D. Na sekundzie: E fis G a to same powtarzo prym, yny oktawe wyży. Słyszycie jóm? Je nuta. Zaś melodyj sie odbijo od Czantoryje. Tóz cóż terazy rzekniecie – prawi nasz tustelański Platón. Trzeja rzyc, że dziołucha mo harmónije w uchu. A jak jo gróm, to sie ji harmónija przypómni. Skiyl óna sie ji może przypómnieć, jak óna ji na tym świecie nie słyszała? Musiała jóm słyszeć na inkszym świecie. A to je fest dowód na to, że my už byli niż my sie urodzili.. Rzeknym Wóm, że to sie rozeszło po całym świecie. Tóz na Czantoryje szli ludzie ze świata, coby sie uczyć górolskij muzyki, bo też wtynczas inkszej muzyki ani nie było. Przijechały aji murziny, naozajst z Jamajki. Władek jim kozoł hóśle a basy zrobić, a potym ich wszystkigo nauczył. Ale sie stało nieszczynści. Jak sie wracali, to jich na morzu chyciła przeogrómno sumeryja a instrumynty sie jim potopily. Wrócili sie na spadek do chałupy ze samymi hóślami. A z tego sie narodziła murzińsko muzyka. Murzińsko muzyka, to je też górolsko muzyka, tela że bez hóśli a basów. Óni yny smyczkami walóm do rytmu kaj popadnie, we strómy, w bymbny, we forszty, ale nuty nie poradóm wygrać, bo przeca instrumynta majóm potopióne.

Pogodka o tym, esi szumne mo być prowdziwe, abo raczy prowda mo być szumno.

Zeszli sie roz na górze, na kieróm prawióm Łónczka Jurek Wałach, a nasz tustelański Platón – Władek Niedoba z Mostów, kiery prziszoł po syr do baczy, co na Łónczce w sałasie latoś baczowoł. Jurek Wałach u tego baczy był owczorzym, a fest se go bacza chwolił. Jak Jura miał czas to robił rzyżby a figurki ludzi, kierzi go o to pytali. A dłuboł we drzewie, w glinie a aji w kamiyniu. Prawie przy sałasie pore figurek sie we słónku suszyło. Jak Władek to uwidzioł to sie mu gymba skrzywiła a tak prawi: Wiysz co JurkuWałachu, rzeknym Ci, że to co robisz to sóm same nocne straszydła. Nie rzeknym, coby óny nie były podobne do człowieka. Podobne na isto sóm. Yny, że óny sóm podobne do ciała a ciało to je harest duszy. Tóż ty z harestu, we kierym siedzi człowiek, prowdziwego człowieka robisz. Tóz niby to ni ma szpatne. Ale przeca ni ma prowdziwe. Uroda, to co je na wyrchu yny udowo prowde. A czy je prowdom? Nó ni ma. Na to Jurek Wałach nasz tustelański rzyźbierz prawi: - Przeboczcie ujcu, ale se myślým, że ni mocie recht. Przeca sami uznowocie, że jedno do drugigo je podobne. Jedno je jak bacza, u kierego robiým, drugi je jako Jozef z Jabłónkowa, a trzeci je jako farorz z Bystrzice – Pieter Stebel, co pochodzi z Gnojnika. A tyn farorz mi aji obiecoł, że kupi rzyżbe, ale dziepro w zimie, jak przidzie po kolyndzie, bo terazy ni mo za co. Jak je podobne, to musi prowdziwe. A Władek Niedoba sie pyto: - Do czego je podobne? Do tego, co widać lebo do prowdy? – Tóż przeca, że do tego co widać. Ale jak w tym, co widać siedzi szumnota, to w nij musi być prowda. Przeca szumnota przcióngo prowde, jako trowa owce. Prowda czuje, że dziepro przez szumnote cosi worce. Prowda bez szumnoty sóm jako hósle bez muzykanta. Czysto prowda to je nic. Szumno prowda, to je dziepro cosi! To jakby annioł prziszoł na świat. A Platón na to: - Szpatnie szpekuluujesz. To prowda cióngnie szumnote, a nie szumnota prowde. Miaróm szumnoty – prowda! Czym sóm prowdziwsze, ty szumniesze. Jak złudne to aji niepiekne. Zastaroł sie Jurek Wałach nad swoim żywobycim. Ale pomyśłoł, coby poprógować. Przisła ku niymu Rynata s Jaworzinki, bo jóm farorz posłoł po syr. Tóż Jurek se pomyśłoł, że by sie trzeja było ji spytać jako je a jako by miało być. Pyto jóm, coby rozwożyła genał: esi lepszy być nieudowanóm żabóm, abo nieudowanym anniołym? Cóż na to Rynata prawia, szkoda rzóndzić. Yny wóm rzeknym, że siedziała u owczorza Jozefa pore dni, aż ji wystrugoł obrozek, na kierym Rynata je jako tyn annioł. A terazy dycki jak sie podziwo na swojigo chopa, jako ta żaba, tak że chłop chce z chałupy uciyc, to ie hned schowie za obrozek a chłop nie ucieko yny zaczyno rzykać różaniec. Tóż widzicie, że szumnota podcióngo prowde ku sobie. Isto w niebie bydzie inakszy. Świat je cały na rymby. Ni ma dobrze, ale coby miao być ganc źle, to tego sie eszcze nie do rzyc.

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba z Mostów, nasz tustelański Platón, wyklodoł duszy Władka Palarczyka ze Śmiłowic, że sie ji śmierć nie chyto.

Roz prziszoł ku naszemu tustelańskimu Platónowi chłop, kiery sie mianowoł Władek Palarczyk a bywoł we Śmiłowicach. Chcioł sie Platóna spytać, jako to je z tóm duszóm. Mioł z tóm swoim duszóm fest kurowody, bo óna sie mu chowała. Czasym jóm widzio jako mgłę, co wylazuje z gymby a potym sie traci w lufcie. Inkszym razym jako tyn dzwón, co bije w piersiach a potym cichnie. A eszcze jakby tego było mało, to byli takowi, co śpiywali: “Óna wlaźła na drabine, jo uwidzioł odrobine, jo se myśłoł że to dusza, uchylilech kapelusza”. Tóż to kaź je ta dusza? A Władek jedno wiedzioł: jak nie wiysz, że mosz dusze, to jakbyś ni mioł duszy. Z duszóm jako z babóm: coby jóm mieć, musisz wiedzieć, że jóm mosz. A tustelokowi ganc nie pasuje bez duszy. I to eszcze nieśmiertelnej! Tak to czuł Władek Palarczyk. A nasz rostomiły Platón tak zaczón: - A to, co? – wycióngnył packe a palcym pokozoł wodym. A Władek na to: Woda, rzyka Olza. Na to Platón rzyk: - Czym ty widzisz, że to je Olza? Tóż Władek zaś: - Okiým, uchym, gorścióm, jak jóm chcym chycić. A Platón: - Okiým to ty widzisz barwe, widzisz jako płynie a sie blyszczy, uchym chytosz szum, gorścióm czujesz, że je zimne abo ciepłe...ale czym ty sie dozwiysz, że to je Olza a nie Bystry Potok, Oszetnica abo Pietrówka? Władek chwile rozwožoł a prawi: - Wiým spokopił zech! Uradowoł sie nasz Platón jak mu tak Władek rzyk tóż Wadka pochwolił: - Bydóm z ciebie ludzie. Bo przeca spokopić s tego idzie, że trzeja wiedzieć, że idzie poznawać na dwa sposoby: jednym poznowosz to, co sie fórt przemiynio, a drugim to, co je na wiekuiste. Piyrsze to sóm zmysły a drugi to je rozum. Władek przichwolił: - Tóż dyć.

Jedno to sóm zmysły a drugi to je rozum. A hned sie Władkowi świat zaczął dzielić na poły – na to co sie zmiynio a na to co je wiekuiste. Dziwosz sie a rozumisz, rozumisz a dziwosz sie. Rozumisz: to je stróm, to je smrek, to je baba, to je chłop. A co widzisz? Do końca świata byś musioł wyrzónić, co widzisz a i tak byś tego nie powykodoł, bo by ci sie fórt przemiyniao. Inakszy przy sólńku, inkaszy przy deszczu, inakszy rano, inakszy w połednie. Świat to sóm dwa światy: tyn, co je dzisio a tyn wiekuisty. Kie sie už Władkowi świat ganc podzielił, to sie dziepro odezwół tustelański Platón: - Jak dusza poznowo to, co je wiekuiste, to sama też musi być wiekuisto, bo jakby nie była, to by tego nie poznowała. A kie je wiekuisto, to sie ji śmierć nie chyto. A wtynczas sie pokozala Władkowi Palarczykowi jego włośno dusza. Od tego czasu mioł swojóm dusze, ale aji wiedzioł, że jóm mo. Tóż jóm mioł tak jakby dwa razy. A inksi co miyszkali na całej Cieszynskij Ziymy mieli podobnie. Ale nie wszyscy, bo byli aji takowi, kierzi go nie posłuchali. Ci nie mieli tuplowanej duszy. Bo z duszóm je jako z babóm: jak mosz babe, a nie wiysz, że jóm mosz, to baby ni mosz tuplowanej. Po piyrsze ni mosz, bo nie wiysz, że mosz a po drugi ni mosz, bo inksi jóm majóm za ciebie.

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba powyrzónił Józkowi Legierskiemu o tym, jaki je żywot poza grobym.

Możne ani nie uwierzicie, jak Wóm rzeknym. Józek Legierski szoł roz cestóm ku Kóniokowu a był už wieczór. Dziwo sie a przed nim je żaba. Tóż dobre ni ma sie czymu dziwować. Ale ta żaba bya jakosik inakszo. Dziwała sie na Józka a beczala. Tóż Józek jóm wzięń, doł na packe, dziwo sie w jeji sine zabeczane oczy a pyto sie ji: “Cóż beczysz?” A żaba do niego rzóndzi udzkim głosym: “Bo jo je grofka, yny zaczarowano. Pokutujym w żabim cieie za to, coch nagrzeszyła za żywota. A czakóm, aż sie nóndzie jakisi dobry człowiek a mie pogosko a do pusy, wtynczas czary zniknóm a zaś bydym młodóm, szumnóm dzioluchóm a bydym niysć radość tymu, co sie nady mnóm zlitowoł”. Nó rzeknym wóm, że chłop stanył a nie poradzi nic rzyc. Cóż robić? Je to możne, coby człowiek sie przemiynił w żabym. Wzięń tóm żabym puścił jóm do zogródki a poszeł sie poradzić do Władka Niedoby, naszego tusteańskigo Platóna, co ón na to rzeknie. A Władek tak szpekulowół: - Jak człowiek umrze, to to jego dusze kludzóm na sólnd. Kludzóm jóm jabłónkowskim padołym do tej jamy, z kierej han downij snoci potok wypływoł. Przy tej dziurze je tyn sólnd. Kiero dusza je nieczysto, tóm cisnóm do tej jamy. A potym hanej dali, pod goróm, je wielkucne jezioro, na tym jeziorze łódź a na nij siedzi Jónek Czepczor a gro. Jak Czepczor gro “Owiynzioka”, to łódź płynie na drugóm stróne jeziora a tam niecho każdóm dusze, coby sie opucowała. A jak Czepczor gro “Kołomajkym” to łódź sie sama wraco z duszami, kiere sie už opucowały a ku niebu po beskidzkich gróniach bydóm drepsić. Bo ku niebu sie idzie gróniami, przez Ochodzitóm, Stożek a Baranióm. Ale sóm aji takowe dusze, kiere sie nie poradziy opucować pod ziymióm. Ty sie eszcze muszóm roz spadki wrócić na ziymie. A tam hanej na ziymy, jakóm naturóm dusza grzyszy, w takij musi pokutować. Gdo za żywota krod a broł inkszym, tyn bydzie wilkiym abo jastrzymiym. A gdo nagrzeszył, bo był lyniwy tymu rokożóm coby był pszczołóm abo murowcym. A kierej babie za żywota fórt gymba mleła, że už chopu a wszystkim dokoła uszy targało, ta musi pokutować jako żaba. Wrócił sie Józek Legierski spadki do chaupy, siod w zogródce pod smrekiym a medytowoł o tym, co wszystko usłyszol. Dziwo sie a tukej z trowy wylazuje żaba, kieróm už przedtym widzioł. Oczy sine zabeczane dziwajóm sie ja Józka. A ze szyrokiy gymby żabi głos wylazuje: “Tóż jakóż to bydzie? Przeca sie zlituj, pogłoskej a dej mi pusy”. Tukej Józek se spómniol na babe, na dziecka, na wnuki a prawi: “Hej, nie bydym głoskoł, bo mi grofki nie trzeja, a żaba na zogródce sie przidoł”.

Nie ścięgnótech wóm rzyc, ale wóm rzeknym: czasy były takowe, że jedna wiec przemijała a drugo už miasto nij hneda była. Zmiyniali sie ci, co regirowali. Nejprzód regiroway familije. Gda tam był nejstarszy we familiji, tym był królym a dzie-żo władzym. Ónego byo trzeja posłuchać. A terazy wszystko przepadło. Cosik takowego sie porobio sie n świecie, że familije sie powadziły, z królów sie zrobili barabosze, zaczęły sie bitki a zwady. Jak jakigosi człowieka obwołali królym, to jako był przedtym człowiekiym, to potym był z niego

przeogromny podciep. Na isto mu ta władza pasowała. Z władzóm źle, a bez władzy jeszcze gorszy, bo ni mo gdo dzier-żec porzóndku. Tóż ludzie zaczęli szpekuyrować, co by trzeja było zrobić, coby władzym w narodzie porzónndnie zrobić. Jak už musi być rzónd, to niech už bydzie, yny coby był takowy, jaki mo być. Tóż z takowóm wiecóm poszli do naszego tustelańskiego Platóna – Władka Niedoby. Bo tóż do kogóż by mieli iść? Władek tajmnicym władzy dobrze znoł, bo jak ón groł, to wszyscy tańcowali. Hej – szpekulyrowali ludzie – kieby tak władzym też tak porobić, jako tóm myzyke a to tańcowali! A ku Władkowi szli młodzi, bo to jim gor zoleżało coby zrobić tóm władzym. Starzi yny narzykali, że nie było, jako hań downij, a nic wiyncyj. Pomiyndzy młodymi szło uwidzieć: Zynka a Staszka Gruszków, Łukasza Ligockigo, Rómka Bielesza a Michoła Kukuczke, Jacka Madeckigo, Krzyśka Haratyka a jeszcze inkszych, ale ich bydymy spóminać nieskorzij. Óni nie patrzili dzioluch, ani picio ani jodła ani spanio. A nie rzykali ani paciyrzi, yny szpekulyrowali nad jednym: jako zrobić wadzym w narodzie? Na jakich gróntach jóm postawić? Tóż z takowóm wiecóm prziszedli ku Władkowi. A Wadek na gróniu groł na gajdach. Jak mu rzekli, po co ku niymu prziszedli to nic nie prawił. Zadzियो sie przed siebie, jak sie dziwoł na nasze szumne Beskidy. Potym jednako odewrzy gymbe a kozoł jim przisć za miesiόνc. Za miesiόνc ku chłopóm jeszcze doszli: Wojtek Gazurek, Szymek Młynek, Pieter Kubok a inksi – ze wszystkich partyji tej władzy w narodzie. Tóż sie zaczął piyrzy na świecie kurs polityki. Platón Władek, rzyk: Gróntami władzy je spawiedliwość. Jak to rzyk, to aż echo poszło po gróniach a goraliji. Smrek to prawił smrekowi, ptok ptokowi, chmora chmorze a sólńko miesiόνczkowi. Tóż wóm rzeknym, że jego rzecz całymu stworzyniu sie fest spodobała. Dziepro za jakisi czas sie odezwół Łukasz igocki: - A spawiedliwość, to co to je? Niejedyn by se pomyśloł, że sie Władek Platón nasroł. Pón Bóczku bróń! Jakby nie wiedzioł co rzyc, to by sie możne na nich nasroł, ale dyć ón o tym dobrze wiedzioł. Tóż prawi: - Spawiedliwość to je to, że każdy robi to, do czego go porynczyła notura. Eszcze Wojtek Gazurek sie chcioł spytać. Ale uslyszoł, że wszyscy majóm przisć zaś za tydziyń. Nejprzód musisz człowieku przetrowić to, co už wiysz. A nie tak, cobyś sie yny pytoł a pytoł. A aji wy podobnie. To co sie tukej pisze, to ni ma cosi coch se uburdoł, coby to pić jako gorzółkym z flaszki. To je zorko. Trzeja go do serca brać a dziwać sie jako schodzi.

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba, nasz tustelański Platón wyszpekulyrowoł Państwo.

Przeszedł tydziyń, tóż na grón zaś prziszedli: Wojtek Gazurek, Łukasz Ligocki, Rómek Bielesz, Jacek Madecki a jeszcze inksi, coby sie doziedzic, co by to miała być ta spawiedliwość, coby z nij nieskorzij były grónta władzy w narodzie. Ale Władek prawił: “Zacznym od drugigo kónca”. Wszyscy posiadali. Dziyń był taki, że czas był ganc fajny, ani zima ani hyc. A w taki dziyń chłopci uslyszeli taki słowa, kiere rzóndził Władek: “Trzeja postawić na ozajst prowdziwe państwo. Na tym szumnym beskidzkim gróniu ty słowa uslyszeli, bo tóż niby kaj indzi? A nie naszed sie żodyn, coby ty słowa spokopił. Bo to było downo a wtynczas jeszcze ani miast nie było a nie to Boże państw. Ja na Świecie były yny trzi miasta: Cieszyn, Frysztot a Jeruzalym, bo baji Skoczów to była jeszcze dziedzina, co leżała u Cieszyna. To wszystko nasrao Wojtka Gazurka bo prawi: “Cóż to Potku, wykłodocie ciymne przez jeszcze ciymniejsze; my tukej nie wiymy, co t oje spawiedliwość, a wy nómi kazujecie, że se mómy sami hleđać państwa”. Ale dziepro terazy nasz tustelański Platón sie jich wszymnył a pómału – z obuszkym w gorści – zaczął to wykłodać. – Państwo je od regirowanio. A óno je tam, kany je spawiedliwość. Do czego idzie porownać państwo? Posłuchejcie, cobyści dobrze spokopili: państwo porównómy do człowieka. Bo baji yu Wojtuś a ty Krzysiu a ty Szymku – żeście sóm mali ludzie, a państwo je takowy wielkucny człek. Jako we człowieku je władza tak aji w państwie. Człowiek musi mieć rozum, coby wiedzioł kaj je prawda. Człowiek musi mieć złość, coby umioł być nasrany, jak go gdosi napadnie a trzeja bydzie sie mu brónić. A człowiek musi mieć chynć do roboty, coby mioł co jeść. A takowe sóm trzi władze człowieka: władza rozumu, władza bojowanio a chynć do roboty. W państwie je ganc podobnie. W panstwie muszóm być takowi, co sie dziwajóm rozumym w to, jako mo być. A muszóm być aji takowi, kierzi wachujóm a bróńióm ludzi, jak jich gdosik napadnie. A muszóm być aji takowi, kierzi robióm a majóm pilobe, coby óni a cało reszta mógli żyć. Człowiek to je małe państwo a państwo to je wielkucny człek. Nó

rzykby gdo? Na beskidzkim gróniu Władek prawil ty słowa. A młodzi posłuchali. A szpekulowali, jakby tego wielkucnego człeka stworzić z tych maluczkich. Dziepro Jacek Madecki sie klupnył w czoło a prawi: - Ujcu, a familija? Kany mo iść familija? Bo jo móm ujca, kiery sie ożynił w Kóniokowie. A tam były dwie siostry, jedna umrzyła a ujec se wziół tóńm drugóm. Tóz tyn ujec fórt prawi, że jednóm siostre se wziół Pón Bóczek, a skyrś tego zustoł szwagrym Pón Bóczka. Tóz kie óń je szwagrym Pón Bóczka, to esi sie mu nie patrzy sprawiedliwie jakisi lepszó pozycyń przy tej władzy w tym państwie, a mie też, jako synkowi jego włóśnej siostry? Wtynczas nasz tustelański Platón dźwignył palec do wyrchu a prawi: - Nie patrzy sie! Tóz Jacek sie nad tym zamyślił a zaczón kryncić głowóm: - Jo Wóm ujcu wierzym, ale esi wóm uwierzi skoczowski farorz? Hej tego už nie wiym.

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba, piyrśy na świecie Platón, uczył Jewke Kubiszowóm z Karpyntnej o tym, czym by miało być państwo.

Hej moi rostomili kamraci, nie uwierzicie mi ale na ozajst tak było, jako wóm rzóńdzym. Jak sie rozniósło, że Władys Platón wyspekulował państwo, to gdo yny poradził leciół ku niymu na gróń, coby sie dokumyntnie dozowiedzieć oc osie rozchodzi. Leciaal aji Jewka od Kubiszów z Karpyntnej. Prawili ji takowi, co už na gróniu u Platóna byli, że całé państwo je jak wielkucny człek. To, co u małego je małe, to u wielkigo bydzie wielkucne. Ale ganc dokumyntnie jako to je, to ji nie rzekli. – Tóz niby to małe a to wielkucne. Jewka była fest ciekawo tóz poszła! A Platón siedziół na pnioku a prawi: - Sóm trzi wieca, u małego małe a u wielkucnego, wielkucne: umiarkowani, śmiałość a móńdrość. Umiarkowani musi być dło tych, kierzi majóm gróńt abo poradzóm cosi zrobić, a robióm ciynżko, coby robić pozytek wszystkim. Tóz, bo kieby nie było umiarkowanio, to by to, co zarobióm sami przeżrali a przepili. Śmiałość musi być dło tych, co wachujóm, coby złodziyj ani zbój do ludzkigo dobytku nie prziszół. Bo przeca na świecie zbójów je kupa, co by chcieli siyngnóńć po cudze. A móńdrość musi być dło tych, co na samym wyrchu stojóm a dowajóm se pozór na wszystko. Ci w państwie sóm na samym przodku. Reszta mo posłuchać a robić swoji. A tak je na isto, że państwo to je wielkucne umiarkowani, kupa śmiałości a kupa móńdrości. W w jednym człowieku wszystko je małe. Ale skiyl takowych ludzi brać, coby nimi jako szpuntami ty państwowe dziury zaszpóńtować? Czy óńi sie už tacy rodzóm – jedyn do ciynżkij roboty, drugi do obróńy, trzeci do myślyńio – czy jich trzeja dziepro do jakisi takowej szkoły posłać a ku tym wszystkiemu uczył? – aji jedno, aji drugi – Jewko. Sóm takowi, kierzi od małego majóm chynć do roboty. Takigo to piły, abo do stolorza abo na gróńcie niechać. Sóm takowi, że yny by sie bili, a yny jich to raduje. Taki, kaj sie gibnie už po dowo w gymbe, abo po gymbie dostanie. Takigo trzeja dać do szkoły, coby go nauczyl szablóm ruszać a tańcować po gorolsku. A we szkole trzeja mu yny po gorolsku grać, bo gorolsko nuta je twardo a óńa yny twardych ludzi robi – co sie poradzóm aji dobrze bić. A bydymy takowym na fujarce piskać, bo łód fujarki chłop miynknie. A sóm takowi, co majóm radzi móńdrość wiyncyj jako wszystko. Ci niech se yny z placu na plac chodzóm, dziwajóm sie ku sólńku a niebo ze zymióm porownowajóm. Niech szpekulujóm jako je a jako mo być. A tym trzeja władzym dać, coby regirowali. Bo człowiekiym mo regirować rozum, Jewka wszystko dobrze spokopiła. Ale jak sie wrócia na spadek do chałupy, to už nie jako Jewcia, yny jako królowa Saba. Bo na ozajst takowej królowej Saby nigdy nie było, yny była Jewka Kubiszowa z Karpyntnej, co sie z Platónym widziała a dzisio możesz jóm uwidzieć, jako nad Olzóm siedzi a dziwo sie ku niebu, a co rzeknie je słuszne, a co robi je dobre. Hej, kieby tako państwym regirowała, to by my wiedzieli czego sie dzie-żeć!

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba, piyrśy na świecie Platón rzóńdził o wspólnocie.

Na gróniu sie už zrobiół ćma a od Baranij zaczęła cióngnóńć zima. Owczorze už rozpolali fajer przy sałasie. Jak ogiyn strzelił do wyrchu to se zaśpiywali. A nic yny jim po głowie chodziły jakisi zbójnicki nuty. Zaczli od: “Na gróniu w karćmiczce, w lesie jaworowym, hej siedzóm tam zbójnicy za kammiyn stołym, zbójnicy, zbójnicy dobrzeście zrobili, żeście na Czantoryji hej pana zabili”. Jak tak śpiywali to sie poczuli jednym duchym. Wszyscy za

jednego a jedyn za wszystkich. A Władek Niedoba, nasz tustelański Platón nic yny głowym do wyrchu dźwigoł a ku niebu sie dziwoł, kany pomiyndzy gwiozdami widzioł czystóm prowde: Chłapcy – prawi – rzeknym wóm cosik takigo, co wóm na wieki zustanie, wóm a waszym dzieckóm, a bydzie sie blynść po nocach, a esi sie spełni, tego nie wiym. Rzeknemy se eszcze roz, że z państwym wieca sie majóm tak, jako z człowiekiym. Dziwejcie sie: isskra z fajera leci. Siedne ci na karku. Poli cie. A co dali robisz? Przedrobiosz nogami, rynkami wywijosz, coby jóm strzepać. Cały organizm bróni jednej czynści. Rynka woło: “Kark je mój”. Noga woło: “Kark je mój”. Wszyscy za jednego. A tak to mo być aji w państwie. Turek, abo Niymiec napadnie na Cieszyn, to ty nie prow: “Niech sie Cieszyniocy brónióm, a jo brónił nie bydym, bożech ni ma z Cieszyna”. Wyście sóm chłapcy państwowi. Sóm żeście czynścióm całego. Ganc jako ty murowce. Kany siyngo państwo, tam siyngocie aji wy. A jak chcecie wiyncyj swobody, to sie musicie pozbyć tego, co je wasze. Tam kany je prywatne, tam je waszo niewola. Jedno yny bydzie dlo was grzychym: ”mieć cosik swojigo”. Chałupa prywatno, stróm prywatny, baba prywatno – w tym je wasze zatracyni! Wszystko musicie mieć społym. Chłopy baby a baby chłopów. Nie śmi tak być, coby baby były prywatne. Jak baji Jozef dranie babe Franckowi, to ty ni możesz rzyc: “Baba frankowa, niech jóm Franek bróni”. Musisz wiedzieć, że jak frankowa to aji moja a ty też musisz jóm brónić . A dziecka też nie śmióm być prywatne. Óny sóm nasze, państwowe, mocie jich społym. A jak sie jaki dziecio urodzi machabejski a je do niczego, to go trzeja ciepnónć wilkowi abo niedźwiedziowi, coby go zeżroł. Lepszy niech słabsze ciało posili mocniejsze, jako by oba mieli umrzeć. Taki je prawo przyrody. Tako je sprawiedliwość żywota. Calučkóm noc tak Platón wyrzónczoł. A chłapcy posłuchali z odewrzitymi gymbami. Był pomiyndzy nimi Francek Marekwica z Jaworzinki. Tyn nad rany usnył. A jak społ, to sie mu blynśło to, co bydzie na świecie. Dziwo sie: chałupa fotrów stoi, a dokoła chałupy ludzie dzierzóm jakisi czyrwióne fany. A w postrzodku pomiyndzy ludziami chłop wydłubany w zielezie na jakisik skale stoi. Chłop jakisi dziwucny, nie tustelański. Ani Żyd ani Turek. Pón Bóczku opatruj, gdo to je? A zaś kole niego je mały chłapieczek. Widać, że je łód Marekwiców. Siedzi a sie śmieje a prawi: co twoji, to moji, ale co moji, tego sie nie chytej!

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba, piyrszy na świecie Platón, osóndził demokracjy.

Hej, moji rostomili kamraci! Akurat tak sie stało, że we mieście Cieszynie powstała – jak jóm potym z greckigo mianowali – demokracjy. Ale w Trzińcu a we Wiśle fórt regirowały starucne familije a o żodnych inkszych rzóndach żodyn nie chcioł ani słyszeć. Ale byli aji takowi, kierzi chcieli zrobić porzóndek z tymi rodami. Priszli ku Władkowi Platónowi na jego grón, coby jim poradził. Czy by nie było dobrze, kieby wszyscy byli rowni a by wszyscy regirowali? A Władek Platón yny tel prawił: - Jakóż gupigo rownać z móndrym? Potym chycił hósle a zaczón grać. A do takowej muzyki sie dołónczali inksi. A Władek Platón prymowoł. Inksi ku nimu – a to sekund, a to bas. A potym gdosik hópnół do tańcowanio. A gdo yny mio rozum to spokopił, że sóm ci co regirujóm a inksi sóm regirowani. Jedni grajóm a inksi posłuchajóm. Ale aji tyn, co gro, posłucho jako tańcujóm. Bo jak gdo zatańcuje, to sie lepszy gro. Jak už se pograli a potańcowali, to nasz Władek Platón zaczón wyrzóndzać: Byłoby kieby było. Kieby gupi poradził rzyc, gdo je gupi a gdo je móndry, to by było. Ale gupi dycki se myśli, że je nejmóndrzejszy. A bydzie taki na móndrego głosowoł? Jak zagłosuje, to na takowego, gdo go nejwiyncyj chwoli. W demokracjy, gdo chce regirować, musi chwolić. Musi obiecować. A załatwiym ci to, a załatwiym ci tamto. Zrobiym tak, cobyś pos owce, kany bydziesz chcioł. Zrobiym tak, że weznym bogatymu, a hudobnymu dóm. Obiecać ni ma grzych. A może eszcze być inakszy. Jedyn z drugim woło: głosuj na mie, bo jak nie bydym jo, to przidzie gorszy ody mie a wszystko popsuje. Jo umiym nimoce lyczyc! Jo poradzym furmanić! Jo poradzym paciyrze rzykać, bo mój starzik był w kółku rózańcowym w kościele. A hanej tamci sie ani na nimocach nie znajóm, ani na furmaniyniu ani nie poradzóm rzykać paciyrzi – tóż jako óni majóm nami regirować? A jak cie oto bieróm z dwóch strón: roz kuszóm, obiecujóm, inkszy roz straszóm nieszczynściami. A ty už ganc gupniesz w postrzodku. A potym baji wybieróm už rade a zacznie sie drugi nieszczynści. Ci z rady nic nie uchwołóm. Dzisiaj to,

jutro tamto. Dzisiaj uchwalę, że jak ukradniesz barona, to ci trzeja urzącać rynke. A jutro, że nie rynke a baji nogym. A potem nieskorzi, że ani nogym ani rynkym, ale że trzeja wyżgać oko. Ale potem jakisi żol rade ściśnie a uchwalę, że w kradzynie barona ni ma żadnej winy, bo przeca wszystko je dło wszystkim. Tóż tak to regirowani toczy światym. A dobre sie robi jako złe, a złe jako dobre. Jakżeś eszcze nie zgupnył, to terazy už bydziesz przigupi. Tela wóm eszcze rzeknym: w demokracji ta czynść duszy, kiero sie gniewo wylazuje na wyrch. A każdy sie gniewo na każdego. Jak sie mo nie gniewać, kie wszyndzi dokoła je nieprawda. Jak słonko przigzło to ludzie usnyli a zrobiło sie cicho. Yny Staszek Kohut z Istebnej, co sie potem w Kóniokowie ożynił prawil we spaniu: “Dycki musi być tyn, co gro prym”.

Pogodka o tym, jako Władek Niedoba, nasz tustelański Platón rzóndził o sekirowaniu, skiyl sie biere a jaki je. A skiyl sie miyndzy ludziami biere tyn co tryźni.

Tyn co tryźni, regiruje sekirowanim. Nie uznowo ani prawa boskiego ani ludzkiego. Taki to sóm je dło siebie prawym. Piyrszy taki tyran był na kiejsi hań downij na kónczyckim zómku. Zabił go snoci jego włóśny ziynć a potem už był pokój. Ale słych po nim po dziedzinie zustoł a jego duch straszył ludzi po lasach. Tóż ludzie chcieli wiedzieć, skiyl sie wzión a kany sie taki ulóng. Czy go diobły nasłały, czy co? A z całóm tóm wiecóm ku Władowi prziszło Jónek Cieślar z Wisły. Jego foter łód małego go rychtowoł do regirowania, tóż musioł wiedzieć co a jak. Władek Platón prawil tak: - Swoboda to je nejwiykszy skarb a yny we swobodnym państwie godzi sie żyć człowiekowi, bo człowiek mo swobodym w naturze. Ale może sie aji tak stać, że człowiek bydzie z tej swobody ganc ożrały jako z gorzołki. Jak gospodzki za kupa gorzołki wleje do sztamperli, to człowiekowi sie zaczyna w głowie szkopyrtać. A nie idzie už taki rowno cestóm, ale sie buło roz na jednóm strónie a roz na drugóm. A jak trefi na takowego, co posłucho tych, co regirujóm a płaci podatki, to sie z niego śmieje a przeżywo go, że je otrok. A jak mu ci, co regirujóm zakożóm cudze brać, po cudzym drepsić, to wymyśło rzóndowi, że tryźni swobode. A swoboda sie może hned zmiynić we zwóle. A zwóla sie plyni jako oset w obilu. A po czasie widzisz, że wiyncyj je tego oseta jako obilo. A widać to aji dóma. Bo we zwóli to foter sie robi jako dziecio a boji sie synków, a synek udowo fotra a ani go ni ma gańba, ani sie nie boi fotrów, bo prawil: A dyć zwóla! A zaś we szkole rektor sie boi ucznia a uczyn mo za ni rektora. Wszyndzi sie traci miara. Młody udowo starego a stary młodego. To same je z babami. Ani ci tako koszule nie wypiere, ani ci wieczerzi nie narychtuje ale yny jynzykiym miele. A jak ji co rzekniesz, to leci żałować, że słabego sztynkrujesz a depcesz swobodym. A kany przidziesz, wszyndzi zwóla. A prawil sie, że swoboda! Tukej Władek Niedoba, nasz tustelański Platón szpatnie zaklón. A potyn zaczn: - A tak powstowo tyran. Bo kaj czego je za kupe tam przidzie to, co je przeciwne nadmiarowi. A tyran wszystkim za gymbe biere. A ludzie utropiyni zwólóm czujóm ulge. A ón robi swoji pómału, ni hned, yny sposobym. Bo jakby to robił hned, to by sie ludzie szprajcowali. Jak baji jedyn bacza z Istebnej. Mioł psy a niós jich przedać w miechu na spynd. A niós tak, że co chwila potrzepoł tym miechym na plecach. A wtynczas w tym miechu sie robił przeogrómnny krawal. – E, cóż tak baczo trzepiecie tymi psami? - Bo jak jich spokojnie niesym, to mie gryzóm, a jak jich potrzepiym, to sie gryzóm miyndzy sobóm a jo móm pokój. A tak je miyndzy ludziami: jak je niezgoda, to hned tyran przidzie.

O tym, jako Władek Niedoba – nasz tustelański Platón wyrzóndzoł jako światym regirujóm grejcary.

Było už od połednia Owczorze podobili owce, ty se polygały w ciyniu, bo sie zrobił ganc hyc. Ludzie też, bo sie zrobił zaduch. Władek Niedoba, co go potem nieskorzi Grecy mianowai Platónym se zaśpiywoł: “Cóż mi po grejcarach na tym bożym świecie, kie mie ze kierchowa wszyscy odyndziecie?”. A hned kole Władka sie zrobiło jakosik móndrze. A wtynczas Krzyś Walica z Brynnej tak rzyk: - Tóż a cóż rzekniecie na to, że grejcar regiruje? Wtynczas wszyscy zaczęli szuszać: - Hań downij ludzie mieli hónor. Hónor to był przeca hónor. Hónorowo je – dobrze drugimu zrobić. Hónorowo je – dodzier-żeć słowa, kiere sie

rzekło, a hónorowo je na lebiode sie nie ciepać, coby go pobić. A hónorowo je aji tak, coby każdymu dować sprawiedliwie. Hónor żodnymu nie ubliży. Od żodnego nic nie zebiere. Hónor żodnego nie ocygaani. Hónor stoi grejcary, ale jak gdo mo hónor, to grejcary dlo niego, to je ganc nic! Przitrefiło sie roz Kazikowi Bujokowi z Wisel, że go na wiesielu w Jaworzince napadło sześć chłopów a mu wchynyli. Tóż Kazek leżoł na ziymi, a óni go patykami prali. A byliby go zabili, kieby nie to, że go prali wszyscy wroz a że sie obijoł jedyn patyk od drugigo. Tóż yny roz za czas patykiym dostał po cieie. Kazik długo w legierze sie lyczyl a nie poradził dónść do siebie. Ale jak už poradził chodzić, to chcioł tych chłopów wypłacić. Porachowoł se dokumyntnie, wiela razy dostał, podzielił to przez sześć a sprawiedliwie wypłacił. Porachowoł, a wyszło mu piynć na jednego. Tóż Kazik drepši za każdym, a jak už uwidzioł że podciep je sóm, to sie go pytoł: “poznawosz mie?” A potym už mu porzónndnie wchynyl a nożym na plecach porobił każdymu piynć bliznów. Jak proł ostatnigo, to go ledwo żywego postawił przy stole a wypil z nim pół litra. Ale na ozajst pil sóm, bo tamtym ledwa żył. Kazek swój hónor mioł. Tóż ludzie kiwali głowami jak o tym hónorze usłyszeli. Každy jedyn to czuł, że hónor trzeja mieć. Za chwile Władek rzóndził dalij: - Ale potym sie cosik wykopyrciło. A tam, kany kiejsi był hónor, zaczęły być wiyncyj płatne grejcary. Ludzióm sie ubzdurało, że jak jedyn z drugim bydzie mioł grejcar, to bydzie mioł aji hónor. Tóż zaczęli grejcary jedyn przez drugigo grómadzić a za grejcarami gónić. A chwolili sie, jacy to sóm z nich bogocze. A baby zaczęły po sobie wieszać złoto a na głowie se krynciły włosy nawijokami. Bo to przeca wyncyj kosztuje. A chlōpi už nie chodzili w tych lóntach co kiejsi. Chałupy też sie pozmiyniały. Už to nie były drzewiōnki, jako kiejsi, ale jakisi taki jaskinie, abo pieczary z kamiynio. Bo prawili: “przeca na to mómy”. A stało sie, że kogosik pobili na wiesielu w aryndzie w Jablónkowie. To wiycie co ón se kozoł? Kozoł se wypłacić za každóm rane po piynć ryńskich. Tóż hned wymiynił hónor za grejcary. Nó a dobre, wypłacili. Poskłodali sie a wypłacili! Jak Władek Niedoba, nasz tustelański Platón to usłyszol to prawi: “Do takigo, to ani na pogrzyb nie worce iść”.

Pogodka o tym, co uwidzioł Władek Niedoba, nasz tustelanski Platón, jak sie mu cosi zdało.

Jednego razu wszyscy podrepšili do Wisły, kany je mały stowek, coby sie podziwać jako we zdrzadle wody sie odbijo cały świat. Było lato, a był hyc. Ludzie stoli a sie dziwali. Widzieli dwa światy – jedyn na wyrchu a drugi dołu. Jedyn prowdziwy a drugi odbity. Prowdziwy smrek na wyrchu a odbito dołu. A aji ludzie byli dwojacy – ci prowdziwi a odbici. A Władek prawił tak: - Pod tym kopcym je straszno jama a tam dusze ludzki po śmierci sie zbiyrajóm do kupy a se mogóm eszcze roz wybrać swój los. Ale jak se už los wybieróm, to idóm spadki ku światu. Nejprzódtakowo dusza stowo przed trónym musu. Pod tym trónym dowo sie duszy to, co bydzie musiec zrobić. Jak żeś wybroł baji tustelański los, to musisz o hónor dbać, musisz mieć serce niedźwiedzio a ni mycka, musisz umieć zatańcować a zaśpiywać a kie ku tobie śmierć przidzie, to sie ji musisz do oczy podziwać a przywitać jóm, jako nejlepszóm kamratke żywota: Tuś prziszła? A potym dusza niesie na plecach swój mus idzie dali przez wielkucnóm doline przepómniynio. Pryndziesz przez tóm dolinym, to przepómnisz, cobyło nejprzód. A už nie wiysz kim żeś był. Widzisz, że wszystko co je, to je dziepro piyršy poczóntek. Dziwosz sie na skałym a myślisz: ale wielkucno skała! Dziwosz sie na smreka a myślisz: ale szumny smrek! Dziwosz sie na dzioluche a myślisz: ale piekno dziolucha! Tóż dziwujesz sie światu jako dziecio. Świyże oczy, świyży świat. Hej dej Pón Bóczku szynści na piyršy poczóntek. A potym stowosz nad wodóm a kazujóm ci sie w nij całymu zamoczać. Nie boisz sie, że cie potopióm? Idziesz dali na głymboczyne a dna fórt ni ma. Myśisz se, że už żeś przepod. Wylazujesz na wyrch jakby z wiślańskigo stawu. Cosik popijosz. Dobry to mo szmak! A užci je wiesioło. Śpiyvosz a idziesz dołu. Bo ta woda to je woda bez starości. Óna ci pokrzepi duszym. Napełni cie radościóm. Idziesz dołu ku ludzióm a śpiyvosz: “Kiebyś miała rozum, moja drogo pani, miłowała byś mie za samo śpiywani”. – Tóż a wy ujcu, skiyl o tym wiycie? Widzieliście to? – E, chlōpy. Bo to było tak: jo už też umrził i zech už tam na drugim świecie był. Yny zech jakosik tóm doline przepómniynio gróniami przeskoczył. A wszystko mi zastało w pamii. A poradzmy o wszystkim powyrzóndzać. A cosik w tym musiało naozajst być prowdom. Bo byli tacy,

kierzi na naszego tustelańskiego Platóna prawili, że je zatracóny. Bo niby jak go kiej kansik było trzeja, to go nie było. Dycki go cosik kansik kludziło. Ón sie tak jakosik poradził wytracić, że go ani piec nie poradził nónść. A tracił sie pomiyndzy chmorami, co po niebie płynły, pomiyndzy ptokami, co po lasach furgały, pomiyndzy rybami w potoku. Ludzie prawili “zatracóny”. A ón prawil “ni, bo nalezióny”. Bó ón kansik do inksego świata chodzowół. To, co dlo ludzi było zatracyniym, to dlo niego było czymsikej co sie naszło. Ón sie tracił jak naszeł, a jak nie naszeł, to sie nie tracił. A z tustelokami też tak je: jak sie jaki tustelok kany straci, to znaczy, że abo ón cosik naloż, abo ónego cosik naszło. Tako je jejich notura. Oni to snoci majóm po Platónie.

Arystoteles - Tadek Macura z Kaczyc

Ludzie, co go eszcze znali jak był dzieciym, to rzóndzili: "Jak go muchy nie zeżeróm, to cosik z niego bydzie". Yny co? Tego żodyn nie poradził do przodku rzyc. Bo ón na isto był jakisi inakszy, jako inksi. Jak baji inksze dziecka chytały rybby pod mostym, to ón na moście stoł a dziwoł sie jako pływajóm. Kiej indzi, jak wybiyrali wajca z gawrónich gniozd, to ón wloz na stróm wedle a dziwoł sie jako piskloki wylazujóm z wajec. Rachowół aji wiela razy stare ptoki muszóm sie wrócić na spadek do gniazda, coby wykormić całóm tóm czelodke. Jak yny kapke podrós, to zaczón drepsić za ludziami, kierzi mieli hyre na dziedzine, że “sóm móndrzi”. Tóż fórt sie jich aji wypytowół o to, co wyrzóndzajóm. Tóż baji sie pytoł o nauki Hynka z Kóniokowa – naszego tustelańskiego Pitagorasa, Pawła Kowola ze Skoczowa – tustelańskiego Parmenidesa, abo aji Władka Niedobe – tustelańskiego Platóna. Za Władkiym Niedobóm to už tak drepsil, jakby to był jego ciyń. Ale nie wszystko sie z tych platónskich nauk synkowi podobało, bo Platón fórt we chmorach wandrowół a ón drepsil po ziym. Už od małego synka było widać, że z niego rośnie móndrok. O kim rzóndzimy? Toż Grecy na niego prawili Arystoteles ze Stagiry, ale naozajst to był przeca Tadek Macura z Kaczyc. A ón na darmo głowy na karku nie nosił! Wiedziół jako ji używać. Głowa je na to, cobyś wiedziół jako zrobić porzóndek. Jako głowa taki porzóndek! A przeca piyrszy porzóndek musi być w głowie. Idzie o to, cobyś zrobił porzóndek w tym, co wiysz – w nauce! Tadek prawi tak: Nauki sóm dwojaki: przy kierych sie robi, a przy kierych sie nie robi. Nauki, przy kierych sie robi uczóm cie, co mosz robić, coby było po twojim. Nauki, przy kierych sie nie robi, uczóm cie, jako sie mosz dziwić światu. Nauki, przy kierych sie robi bieróm ci, kierzi sie chytajóm rzemiosła, abo polityki; gdo ty nauki biere, tyn se bydzie dowół pozór na kupa wiecy. A nauki, przy kierych sie nie robi bieróm ci, kierym idzie o móndrość. Óny ci człowiecze ćwiczóm rozum a ćwiczóm cie aji do móndrości. Z takich nauk, przy kierych sie nie robi, to je takowe niby nic. Bo z nich ani stołka nie zrobisz, ani żodnej jakle nie uszyjesz, ani z drzewa nic nie ustrugosz. Ale dziepro z nauk, przy kierych sie nie robi wiysz, żeś je człowiekiym! A bez nich, to ci sie yny zdo, żeś je człowiekiym. Nauki, przy kierych sie nie robi sie dziwujóm światu. A nauki, przy kierych sie robi pokazujóm, jako trzeja świat przerobiać, coby w nim jakosik żyć. Dziwosz sie na las a se myślisz: skiyl sie wzión a gdo go stworził? – tak sie uczy nauka, przy kierej sie nie robi. Dziwosz sie na las a szpekularyjesz; jako go wyrzazać? – tak cie uczy nauka, przy kierej sie robi. A posłuchoł tego wyrzóndzanio León Broda z Pruchnej, tóż sie pyto: tóż kiero ta nauka je bar-ży potrzebno, ta, przy kierej sie robi, lebo ta, przy kierej sie nie robi? Tóż nasz tustelański znaczy sie prowdziwy Arystoteles prawi: obie. Bo jedna ci rzeknie, jak uwarzić obiod, a drugo ci rzeknie, na co go zjeść a na co żyć. Dziepro jedna a drugo z ciebie robi człowieka. Bo ty człowieku ni możesz żyć tak, że se yny tak żyjesz: jak se pojysz, to ci sie chce spać, jak sie wypisz, to ci sie chce jeść. Ty, tustelański człowiecze musisz spokojć, na co cosik robisz a co robisz!

O Tadku Macurze z Kaczyc, piyrszym na świecie Arystotelesie, jako ludzióm wykłodoł, co majóm robić, jak chcóm poznać.

Chodzi taki jedyn z drugim po świecie a chwoli sie, że wiy, co to je świat, bo poznoł świat. Spytoś sie go: “Wiysz co to je niedźwiydź?” A ón prawi: “Wiym, boch go poznoł przy stawie pod Baranióm Góróm. Spytoś sie go: “Wiysz co to je buk?” A ón prawi: “Wiym,

boch go dobrze poznał jak żech go rzazoł”. Spytasz sie go: “Wiysz co to je baba?”. A tu sie jedyn z drugim nasere a prawi: “Jak bych mógł baby nie znać, dyć przeca sie żyniym”. Nó, tóż dobre, jak żeś tak wszystko poznał to mi rzeknij, co znaczy poznać? A tukej sie zaczynajóm kurowody. Tóż to jako wiy, że poznał, kie nie wiy co to je poznać? To je tak, kiebyś sie uwziół, że mosz galoty a nie wiysz co to sóm galoty. Gdo to wtynczas wiy, co mosz, kie tego nie wiysz! A z tóym wiecóm prziszoł ku Tadekowi Macurze, piyrszemu Arystelesowi, Wacek Wawrziczek z Małych Kóńczyc. Bo Wacek to był chłop akuraty. Nie yny chcioł wiedzieć, co je, ale chcioł aji wiedzieć esi wiy, że wiy. A co usłyszol? Posłuchejcie: - Wiedzieć znaczy wiedzieć, co sie robi skyrz czego. A przyczyny sóm sztyry. Baji tako sztwiertka masła. Sóm sztyry przyczyn, coby óna była. Nejprzód musi być sztwiertka. Óna dowo kształt. Ale coby sztwiertka miała co formować, to musi przeca być masło. Sztwiertka formuje masło. Ku tym dwóm przyczynom dochodóm eszce dwie: ta co robi a ta co pokazuje po co to je. Sztwiertke masła robi gaździno, tóż óna jóm stworzyła. Ale jak jóm robi, to se myśli, że cało familija bydzie masło mazać na chlyb. Toż jak chcesz poznać, to sie nie pytej na ty sztyry: co? Z czego? Gdo robi? A na co robi? Jak to poznasz, to nie yny wiysz, że wiysz. A jak ci chybio jednego, to cosik wiysz ale eszce ni ganc wszystko. A terazy posłuchejcie co Wacek Wawrziczek wyszpekulyrowoł. – To znaczy, że gaździno to je stwórca, ale óna przeca też mo swojego stwórcę. A stwórca, kiery stworzył stwórcę też mo jakigosik swojego stwórcę. A tak bez końca? Czy możne je jakisi inkszy koniec tego wszystkigo? Je. Musi przeca być. Musi kansik być tyn piyrszy stwórca. A ón kamracie wszystkim gibie. Pón Bóczek. Tukej sie oba zastawili, bo fest myśleli a długo nic nie prawili. Móg żeś usłyszeć jako woda w Pietrówce łechce kamiynie. Dziepro po długim czasie Wacek zaczoł: - A aji masło to co? Sztwiertka masła z masła to jo spokopił. A z czego je masło? Cóż siedzi pod tym masłym? Mlyko? To co pod mlykiym? Woda? To co pod wodóm? – To je kamracie cosik eszce bar-ży masłowate jako samo masło a eszce bar-ży mlykowate jako mlyko a eszce bar-ży wodniate jako woda. To je cosik takigo próznego. Możne aji Pón Bóczka obrażym, możne zgrzeszym, ale ci rzeknym: to je materyja! Wacek aż se wydychnył. Tóż to je naozajst to. Jo tóym materyje przeca znóm. Jo nie rod pijym, alejak sie napijym, to ody mie sztwiertki idóm precz, ale za to ta materyja wylazuje na mie na wyrch!

O tym, jako nasz cieszyński Arystoteles – Tadek Macura z Kaczyc wyklodoł Staszekowi Brodzie z Pogwizdowa, co je jak je.

Ani byście se nie pomysleli, jaki kurowody miol Staszek Broda, kiery był farorzym w Pogwizdowie. Ón o to wubec nie stoł, wiele grejcarów bydzie miol, ani wiele pogrzebów, wiele dziecek okrzci, wiele młodych sie požyni, ani wiele Pogwizdowianio majóm grzychów. Miol inksze wieca na głowie. Bywało czasym w nocy, jak miesiόνczek wylazowoł na niebo, że Staszek szoł na kopiec a szpekulyrowoł: co je. Nó bo przeca tak: widzisz tukej stróm, hanej jakisigo buka, kapke dali woda, kiero kamiynie łechce, ale esi to wszystko je na isto? Jabky przeca to miało być naozajst, to by nie poradziło ściyrpieć, że jedno je inaksze jako drugi. Bo jak co je inksze od czegosik, to szlajfuje, ograniczo a umniyjszo. A czy taki cosik, co je naozajst, mógló by ściyrpieć ograniczyni? Czy ty człowiecze tego w siebie w postrzodku nie czujesz? Czy ty byś raczy nie chcioł coby tych różnic wubec nie było? Nie wolołbyś być wszystkim? Aji wiatrym, aji wodóm, aji smrekiym, aji niedźwiedziym, aji słónkiym, aji miesiόνczkiym, aji gorami a aji doinami? Jako ta woda, kiero kiej czuje dziure, to jóm hned zaleje. A eszce był Staszek zabudnyty, bo usłyszol o Pawle Kowolu ze Skoczowa a o jego “eleatach”, bo tak potym na nich prawili Grecy. Przeogrómnie mu to pasowao, że wszystko je jedno. A jak sie różni, to sie to yny ludzióm tak zdo. Yny że ón ni miol moc w tym Pogwizdowie o tym powyrzóndzać. Jakosik roz aji prógowoł, to potym ludzie prawili, że ón je takowy, że mu je wszystko ganc jedno. Ale óny mu nie było wszystko jedno, yny mu było kapke gupie skyrz tej różnicy. Tóż bo kieby nie było różnicy, to by było tak, że grzychy baji takigo Jónka to by były yny jego grzychy. A ón se myśloł, że...możne sóm. Z takowóm wiecóm prziszoł do Tadekowi Macury do Kaczyc, co na niego potym ludzie prawili Arystoteles. Tóż Tadek prawil tak: - Wszystko je w jednym maluczkiem słóweczku: “je” Czy to je zrobione z jednego czy ni? Ludzióm sie czasym zdo,

że je zrobione z jednego, ale naozajst je zrobione z kupy wiecy. Tóż bo jedno to je substancyj a drugo to przypadłość. Baji taki wielkucny kamiyń. Ón je zimny, ale może być aji ciepły, może być aji suchy, może być czorny a czasym bioły. Ciepło, woda, barwa – to sóm przypadłości. Óny niby sóm, ale ni ganc, bo sóm dziepro wtynczas jak sie przilepióm do substancyji. A substancyj je takowo, że sie už niczego inkszego nie musi chytać. Substancyj to je – jako to rzyc – sóm kamiyń a yny kamiyń. Óna dycki je naozajst. A tamty sóm, bo sie ji chyciły pazurskami. Substancyj – kamracie – to je to, co dziepro je na isto! Óna sie nie przelywo jako ta kapołka, ale siedzi jako tyn syr! Staszek sie potym wykludził z Pogwizdowa. Ludzie szpekulyrowali: czymu, skyrś kogo? A naozajst to winny był yny jedyn Arystoteles, bo Staszek chcioł światu na siłę pokazać, że ón mo recht, bo choć ónymu – Staszкови – przypadłość sie zmiyni z tego “haw” na tamto “hanej”, to Stasiu i tak Stasiym zustanie. A je, choć jego substancyj už do śmierci siedziała kole Warszawy!

Pogodka o tym, jako Jónek z Ślusarczyk z Małych Kóńczyc przibroł se do głowy czyżyniec, do kierej chytoł substancyje.

Jónek Ślusarczyk z Małych Kóńczyc sie kamracił ze Staszkiym Nogóm z Frysztota a tyn mu rzyk, że świat sie dzieli na sybstancyje a na przypadłości a że yny ty subsancyje sóm cosik wert a przypadłości to je taki ganc nic. Jónek był farorzem w w Małych Kóńczyc, tóż jak óni se zeszli, czy kansik na odpusćie, czy kansik przy spowiedzi, to se szli potym pospołu a wyrzondźali o tym, kany je jako przypadłość a kany jako substancyj. A z tego byli fest radzi. Jónkowi fórt w głowie siedziała jedno: jako to całe pierónstwo - ty całe substancyje a przypadłości – zegnać do kupy, coby sie nie rozfyrtło na świat. Przeca tego je przeogrómnie moc! A z tóm wiecóm poszli do Tadka Macury do Kaczyc, piyrszego na świecie Arystoteles, kierego akurat w chałupie nie było, bo se moczył nogi w Olzie, tam kany do nij wpływ Piotrówka. Tóż nasz tustelański Arystoteles prawi tak: - Nó, substancyje to jakby na ryby, trzeja mieć wyndke a jóm chyć na wyndke jak yny ku nij prziplynie. A na wszystko inksze trzeja mieć czyżyniec. W tym czyżyńcu je osim dziur. Piyrszej je na miano: jako? Drugij je: wiela? Trzecio mo na miano: jaki odniesiyni? Sztworto mo na miano: czy to robi? Piónto: czy je robióny? Szósto ma na miano: kany? Siódmo mo na miano: kiej? Ósmo mo na miano: mo, czy go majóm? Jak se Jónek Ślusarczyk całóm tóm pogodke w głowie poukłodoł, to wylož na kozalnice a zaczął jóm wyrzondźać w kościele. Sóm tukej jaki substancyje? – ryczył. A z kościoła ludzie ryczeli: “Jo, jo, jo...”. Ludzie czuli, że o nich wyrzondźo. Znaczy, że sie dali chyć na wyndke. Jónek zaryczył: “A jacy żeście sóm? A óni mu prawili: “Pobożni!” To ón dali cióngnył: “Wiela was je?” Prawili mu: “Kupa!” Ón sie zaś spytoł: “W jakim żeście sóm odniesiyniu?” Usłysztoł: “Jo je miyńszo! Ón je wyynkszy! Jo je jako foter! Jo je jako matka!” Tóż pieknie. A eszcze sie jich pyto: “Co robicie?” Słysz: “Dyć przeca ryczymy!” Zaś sie spytoł: “Co czujecie?” Prawióm mu: “Nogi nas bolóm tak stoć!” Zaś sie spytoł: “Kany stojicie?” Usłysztoł: “Tukej!” Spytoł sie: “Kiej?” Prawióm mu: “Terazy!” Spytoł sie “Kogoście sóm?” Prawióm mu: “Łod farorza! Łod fary!” “A jako żyjecie?” “Marnie, ale kiej sie poprawiymy, to bydzie lepszy!” Kie sie už wszystko tak stało, jako sie stało, Jónek poczuł, że mo ludzi w czyżyńcu. Może už z nimi zrobić, co chce. Wszystkie substancyje a przypadłości zeszły sie do kupy. Mioł jich wszystkie pospołu w miechu. Ani óny sie mu traciły, anie ón im. Czasym sie mu yny blynśło w nocy, że jakosik duszyczka z miecha wyfurgła a je tak, jako by ji nie było – ani tukej, anie tam, ani wtynczas, anie nie wtynczas, ani wyży, ani niży a ani to nie było nasze, ani cudze. Nejprzód sie mu zdało, że to może być paterek. Ale ni, paterek był na póni. Tóż to ki pierón? Potym dziepro se wszymnył, że to była jego włośno dusza. Od tego czasu Jónek a wszyscy už wiedzieli, że do tych dziur Arystotelesowych trzeja dać eszcze jednóm: “kiż pierón?”

Pogodka o tym, jako sie zrobiła breweryja kole Tadka macury z Kaczyc, naszego tustelańskiego Arystoteles skyrś tego esi sie wieca gibajóm abo ni.

A jednako Paweł Kowol ze Skoczowa, nasz tustelański Parmenides wbił tym, kierzi myślóm klina do głowy: esie wieca sie gibajóm abo ni? Bo jak sie dziwosz oczami, to sie wieca

gibajóm. Jak idziesz szutrowóm cestóm, to ci sie to same zdo. A jak pomyślisz, to wszystko sie robi jakisi taki że zoleży jedno łód drugigo. A nejbar-ży zoleżało jedno łód drugigo Staszкови Losymu ze Zybrzidowic. Jak Staszek był jeszcze dzieciym, to puszczoł łódki na Piotrówce. A jak se stoł na brzygu to sie mu ty łódeczki gibały, tak obyczajnie pospołu ze rzykóm. Ale jak se Staszek swoim myślyniym siód do jednej łódeczki a z tej jednej sie dziwoł na drugóm, to widzioł, że łódeczki stojóm a brzyg, strómy a skały kansik uciekały do zadku. A nie wiedzioł biydny Stacho, co go cygani jesi oko, jesi to jako czuje, abo rozum. Prziszół roz do Tadka Macury – Arystotelesa a sie pyto: “Nie wiycie Panoczku, co to je jak wieca sie gibajóm?” A Tadek – Arystoteles fórt jeszcze nogi w Olzie moczoł. Rzyk mu móndrze a jako uczóny człowiek: “Jak sie cosik gibie to sie cosik zmiynio, a jak sie cosik zmiynio to przechodzi od potyncji do aktu”. Nó rzyk byś? Woda w Olzie płyniła a było widać jako idzie dali. Kansik w tych kaczyckich kopcach bydzie jeja potyncja a w morzu bydzie jeji akt. Staszek sie už wiyncyj nie pytoł, bo to mu stykło. Mioł rozum a zaczón nim gibać. Pón Bóczku opatruj, cóż to może być – ta “potyncyj”? To nic inkszego nie bydzie, yny jakosk tako moc. A moc znaczy, że cosik poradzisz. Czujesz, że poradzisz. Kiebyś yny chcioł, to poradzisz. Stoisz w dolinie a czujesz, że poradzisz wylyżć na kopiec. Widzisz Marysie, że idzie na wode. Czujesz, jak w tobie potyncyj rośnie, idziesz ku nij a prawisz: “pómogym ci”. Niesiesz ji tóm wode. A už żeś je w tym – jako na to prawióm? - w akcie. A był żeś przeca yny w potyncyji. Tóż jako? Moźne cie to nie pasuje? Ala kaž tam! Pasuje! A tak to nie yny Staszek Lose, ale aji inksi zaczli pasować jedni ku drugim. A strómy zaczęły jim rosnónć do aktu. A jak sie krowy cieliły to też – do aktu. A jak wilki napadały na owce, to też brały sie z potyncyji – do aktu. Tak samo, jak ludzie żybili. Aji wtynczas jak sie ze żywego zrobił umrzyk, to prawili : “przeszoł do aktu”. Tóż było by to taki, kieby było, ale Staszka Losego fórt to mier-ziąło. Był we Frysztocie chłop, co umioł w drzewie strugać – Zygmunt Swaczyna. Prawili o nim, że mioł taki talynt, że by móg wszystkich z Frysztota we drzewie wystrugać, ale sie mu nie chce. Jakby sie mu chcioł, to by wystrugoł, ale że sie mu nie chce, to ni wystrugo. A było widać, że kie cały świat sie gibie od potyncyji do aktu, to ón jedyn woli od aktu do potyncyji. Bo czasym chytoł dłótka, ale hned potym sie mu už nie chcioł tóż było, jako było. A wtynczas cały świat sie Staszкови szkopyrtnył. Bo woda w Olzie niby płynie do Odry a potym do morza, ale tak naozajst szła ku mgle, coby sie z nij zrobiła chmora a zaś sie wrócić spadki do Beskidów. Tóż Staszek se pomyśłoł: Yny potyncyj je cosik wert”. A skyrz tego wzión a poszoł na farorza.

Pogodka o tym, jako Tadek Macura z Kaczyc, piyrszy na świecie Arystoteles naszł Piyrszego kiery ruszo, a powyrzónczoł o tym Leónowi Kajszturze a Józkowi Hanzłowi na Palowym Kopcu w Małych Kónczyc.

O Palowym Kopcu prawili, że powstoł ze zymie, kiero sie wysuła Pón Bóczkowi jak przelazowoł przez Kónczyce Małe. Zbytek tej zymie z miecha sie wysuła na dwa inksze kopce - kany terazy je Podlesi a Karolinka. Jak były jasne, piekne noce, to nasz Arystoteles wylazowoł na Palów Kopiec, lygoł na wyrchu na miedzy a dziwoł sie do nieba. Jednego razu poszli z nim pospołu jego kamraci – León Kajsztura z Próchnej a Józek Hanzel z miasta. A óni pyrsi usłyszeli to, o czym świat do dzisia wyrzónczo. Dziwejcie sie na świat! Ganc dołu, kany je rowno pod nami, je to wszystko, co sie rodzi a umiyro. W lesie sarnioki – ulyngnóm sie a umiyrájóm. We wodzie ryby – ulyngnóm sie a umiyrájóm. Smreki w lesie – rodzi sie hanej z tego zorka, rośnie, potym zacznie gnić, wiater go połómie, robi sie z tego tłołka a na kóniec gnije. Takowne je jejich żywobyci. Ale przeca nasze nie ma inaksze. To wszystko je dołu. Wiaterek od Cieszyna fukoł a choć to było w nocy, to było widać, jak wszystko sie gibie. Wszystkie stworzónka a wszystko, co żyło rośło a umiyráło, a ku tymu jeszcze wiater robił ruch. Tyn nasz tustelański Arystoteles poradził pokazać wszystko, co wszyscy widzóm, a bez niego tego nie widzóm. A robił ón jakisi takowny porzóndek w tym wszystkim, na co sie ludzie dziwali. Wyży sóm gwiozdy, planety, rostomajte miesiόνczki a sólńca. A óny nie ginóm, ani nie powstowajóm. Óny sóm fórt. A czymu fórt sóm? Bo tam kany wiszóm śmierś sie ni mo czego chycić. Óny sóm z eteru. A do eteru ani noża nie wbijesz, ani mu korzynio nie ur-zniesz, ani go nie pokrónżosz na kónski. Nic jich nie

zepsuje. A śmierć je tam, kany sie wszystko psuje. Podniósł głowy do wyrchu Józek a León. Tóz toć, przeca mo recht. Słyszoł gdo, coby sie słónko psuło? Widzioł gdo, coby miesiόνczek gnił? Abo coby gwiozdy były stare? A nad tym wszystkim siedzi taki Piyrszy, kieru ruszo. Bo przeca musi być gdosik, gdo tym wszystkim ruszo. A nim żodyn nie gibie, yny ón gibie wszystkim. Gdo to je? To je przeca tyn, na kierego ludzie prawióm Pón Bóczek a jako Pón Bóczka go czczóm. Piyrszy, kiery ruszo, a kierym żodyn nie gibie. Zrobiło sie cicho. Yny wiaterek w gałynzach szuszoł. León Kajsztura sie podziwoł na gałynż a na cosik prziszło. Prawi: Jakóž sie gibie tyn, co sie sóm nie gibie? Wiatér ruszo, bo sie ruszo, ale jako tyn hanej na wyrchu sie nie ruszo, to ani nie poradzi ruszać tym, co je dołu. A tukej sie stało, że Tadek Macura nasz tustelański Arystoteles rzyk to, na co wszyscy czakali: - Widzisz tóm trzeńsie na strómie? Widzisz, jako je czyrwióno? Wiela je w nij soku? Nie chciołbyś ji zjeść? A choć óna nic nie robi, yny se na strómie wisi, to cie cióngnie ku sobie a robi ruch. Tak samo ón. Bo ón ruszo nie tak, że cie ciśnie, ale tak że cie cióngnie. Ón tak ruszo, że ku Niymi ruszo sie wszystko, co sie gibie. Ku Niymu. Wiysz? Ku Niymu. Po tej nocy, kie León z Józkim szli ku chałupie, to sie jim aż w głowach kaliło.

Pogodka o tym, jako Tadek Macura, nasz tustelański Arystoteles wyrzónczoł o ludzkij duszy.

Mietek Kubecki był z miasta, a był to mały synek, ale už szpekulyrowoł, że jak urośnie, to bydzie lyczyl ludzi. Tóz skyrz tego, kaj yny uwidzioł jaki poranióne zwyrze, czy gołymbia, czy wróbla czy aji psa, lebo sarnioka, to sie hned broł do lyczynio. Rane opucowół, zawinół a jakbyło trzeja to zdechlocza zaniós do chałupy a tak długo go opatrowoł, poki do żywota tyn zwyrz abo ptok sie nie wrócił. Eszcze mu nie było ani osimnost, a už ku niymu leciały baby z rostomajtymi boleściami a ón jim zryncznie radził co a jak. Tóz taki hytry młody chłopiec musioł mieć jakómsik rzecz do naszego piyrszego tustelańskigo Arystotelesia. Ale nie szło mu o nimoce, ale o dusze. Co to je ta dusza? Zeszli sie pospołu w dolinie kole miasta, kany płynie rzyczka, a w nij sóm wielkucne kamiynie. Ty kamiynie, synku, sóm bez duszy. A woda też je bez duszy. A mgła też je bez duszy. Ale zielina, baji ajbisz to už jakómsikej dusze mo. A czemu? Bo to przeca żyje. Rodzi sie, robi sie stary, umiyo – znaczy, że wiyndnie. Ale pokiela eszcze żyje, to nasióнка ze siebie puszczo, coby po nim cosik zustało, coby po nim były młode zieliny. Na takim dusze sie prawi dusza żywobycio, bo niesie żywot a żywot daruje. Ale ryba we wodzie, owca na miedzy, abo aji kón na ceście mo už lepszóm dusze. Óna je takowno, że ty zwierzynta poradżóm czuć. Zwyrz czuje co a jak. Jak wyczuje, że je źle, to ucieko. Jak wyczuje, że je dobrze, to ku człowieku przidzie a sie do aji pogłoskać. Mo szmak do jodła a do picio. A sóm aji takowne, co majóm czuci, że żyjóm we familiji. Dziwej sie jako bocónie robióm gniozdo, a w nim rośnie jejich familija. A nejlepszmó dusze mo człowiek. Bo ta dusza nie yny żyje, nie yny czuje, ale óna mój synku aji myśli. Óna mo głowe! Óna robi, że człowiecze szpekulyrujesz, a że sie dropiesz po głowie jak o czymsikej myślisz. A jak myślisz, to se myślisz: możne tak, możne inakszy? Możne tukej, a możne tam hanej? Możne z tóm, a możne z tamtóm? A coby było, kieby tego nie było? A co by było, kieby to było? Kieby było, to by było, możne by ci nie ubyło? Kieby nie było, to by też było, a możne by aji przibyło? Kie Mietek Kubecki wszystko to usłyszól, to poczuł, że w nim dusza rośnie. Jakosik siła sie w nim budzi a w nim fest rośnie. A eszcze sie podziwoł na jedném dziouche z warkoczami na głowie, co miała takim jakby korónie, co na nióm prawili Irka od Gabzdylów. Dziwo sie, dziwo a myśl w głowie sie mu rodzi: kieby sie człowiek zaplóntoł w tyn warkocz a už tak zustoł fórt. A potym sie w nim obudziło czuci zwyrza a sie mu zdało, że je jako ptok. A jako tyn ptok furgo kole jej głowy – to siednie na ramiyniu, to jóm skrzydłym szmyrnie pod okiym, czasym zaśpiwo... A za chwile sie zrobił, jako zielina. Ale w takim szumnóm, kiero ani nie rośnie na Cieszyńskij Ziymi. A dziołucha dzier-ży tóm zieline w rynce a styrko jóm pod nos a óna ji wónio. Ale szumnie wónio! A przez tyn nos, skyrz tego, że tak wónio kansik ji do duszy wlazuje a tam už siedzi fórt. Tóz je! A nasz Arystoteles prawi: “Myśl to robi, że człowiek je jakby wszystkim!”.

Pogodka o tym, jako Tadek Macura, nasz tustelański Arystoteles z Albinym Przeczkiym ze Stónawy wyrzóndzali o szczynściu a co usłyszeli łód Leóna Kucharczyka.

To o czym wóm rzeknym było kiejsi han downij na gróncie u siedloka w Kaczyc. Na kopcu, na Podświnioszowie robli z owsym, przy tymu se cosik śpiywali, bo jim robota szła. A byl pomiyndzy nimi aji Albin, kiery z Tadkiym od małego byli kamraci. Tóż synek ze Stonawy prawi do Tadka tak: - czasy sie miynióm, jako otu tyn owies, kiery dzisio je, a jutro go ni ma. Trzeja bydzie nóm poszpekulyrować, co po nas na tym świecie zustanie. Jaki dómy wzór naszym dzieckóm, a jako jich wychowiyemy? Jaki jim dómy przykład? A co bydóm kiejsi po nas mieć ? Ty chałupy w dolinie pomiyndzy kopcami? Abo ty cesty pomiyndzy gróntami? Abo możne ty nasze pieśniczki? Tóż tak sie zaczęło to albinowe wyrzóndzani. Nasz tustelański Arystoteles – Tadek, podniós palec do wyrchu a rzyk o jedno słowo: “Szczynści”. A Albinowi nie było trzeja dwa razy prawić a už wiedziół, że trzeja młodych nauczyć tego, co to j to szczynści. Coby wiedzieli a nie hledali czegosik inkszego. Niech by po nas yny jedno zustalo: coby młodzi wiedzieli, co to je szczynści,bo przeca – prawił Arystoteles – nie śmi tak być, coby młodzi myśleli, że szczynści to je lotani za fajnymi wiecami. Bo kieby tak było, to by złowiek nie był wiela lepszy od bydła. Gdo góni za tym, co je fajne, tyn żyje żywotym bydła. A aji nie śmi tak być, coby człowiek gónił yny za hónor bar-ży hónoruje tego, co go dowo, jako tego, co biere. Jak Jónek od Wawrziczków za cysorza wojowoł a mu nogym utargało, to potym dostał od cysorza medal. Tela ci rzeknym, że z tego medala wiyncyj było rod cysorz, jako Jónek, kiery do dzisia bez nogi chrómie. Ale ze szczynścim nie śi być aji tak, coby zoleżało od przypadku. Szczynści musi człowiek w sobie czuć, jako swoji dobro. A wtynczas prziszół ku Albinowi a Tadkowi León Kucharczyk. Uszy postawił do wyrchu, a nasz tustelański Arystoteles szpekulyrowoł dali: - szczynści to je ludzko wiec. To je ludzki dobro. To musi być w postrzodku w człowieku, jako schowany skarb. Jako jakisi talynt. A musi to mieć każdy – aji tyn, co orze, aji tyn, co strugo w drzewie, aji tyn, co gro, aji tyn, co stawio chałupy, aji tyn flintkorz, co chodzi na gón, Foter, Matka, synek a cera. A jak sie na podziwómy z drugij stróny, to óni nie muszóm o tym wiedzieć, że to majóm, yny sami muszóm to w sobie wyhledać. Muszóm se wszymnónć, co to je. Naroz sie zrobiło ganc cicho. Dziepro za chwile Tadek Macura rzyk: - To je to, co nie każdy poradzi, coby wszystko szpekulyrować przez rozum, przez rozum to przemleć a tak człowiek se robi tyn rozum, że je coraz lepszy. A to trzeja po sobie niechać. To je wzór szczynściwego żywobycio. Trzeja prowde prawić a nie cyganić: wszystkim sie to podobało a każdy to miół rod. Yny jedyn León Kucharczyk zaczął cosik nosym kryncić. Szpekulyrowoł a szpekulyrowoł, mleł to wszystko przez rozum a podle swojigo rozumu prawi tak: - A jo wóm rzeknym, że dziecka nie sóm posłeszne swoim fotróm. Każdy chce być móndrzejszy. Rzeknym wóm tak: trzeja dzieckóm niechać dług. Wielkucne dług, coby jich płaciły. Bydóm długo płacić, to bydóm długo wiedzieć, że miały fotra.

Pogodka o tym, jako Tadek Macura, nasz tustelański Arystoteles oświycił Francka Gałuszkę, fojta w Pietrowicach, co to je słuszne a móndre żywobyci.

A Franckowi tego było trzeja. Bo wszyscy Francka ciśli do regirowanio. A jak už jakómsik władze miół, to mu fórt nie dowali pokój, yny mu radzili. Jedni ryczeli: “Francek, heta!”, inksi ryczeli: “Francek, wišta!”, a eszcze inksi: Francek, prrr!”. A po jakimsikej czasie Francek spokopił, że choćby był hytry, to przigupimi ludziami długo nie idzie regirować. Przigupi przeca nie poradzi rzyc, kiero rzecz je móndro, a kiero gupio. Taki człowiek a móndre wieca mo yny to, co mu pasuje. Chodzili baji po świecie takowi, co prawili, że sólńko loce kole zymy a nie zymia kole sólńka, co potym nasz Kopernik opisoł. A tustelocy aji w to zaczęli wierzić, baji chłopi, bo jak se w aryndzie kapke popili, to czuli, jak sei jim zymia pod szłapami gibie. A żył w Małych Kóńczyc kiejsi starzik, co na niego prawili: “Jóska z młyna”. Tyn tymu nie wierzył, że zymia sie kulo, a sólńce stoi na jednym placu. Wszystkim dokoła wyrzóndzół: “dziwejcie sie, przeca ty jasiynie stojóm dycki przed oknami.” Bo stary Jóska tak szpekulyrowoł, że kieby sie ta zymia zwyrtala to yny kole

jego chałupy, a wtynczas jasiynie, co rosły przed oknami by musiały być roz przed chałupóm a roz za chałupóm. Tóž cóż z takownym nawyrzondzosz? Tadek, nasz tustelański Arystoteles zakludził Francka Gałuszke na kopiec, kiery je jak sie jedzie od Frysztota ku Kaczycóm. Tam stela jak je dobry czas to widać aż do Ostrawy, a z drugij stróny Beskidy. Akurat było pięknie, tóž widać było fest daleko, wielkucny kónsek naszej szumnej Cieszyńskij Ziymi. Hej, coby eszcze tak móndrze móгло być. A Tadek prawił tak: We wszystkim kamracie, hledej takij miary jak trzeja. Coby nie było ani za kupa, ani za mało, yny tak ganc akurat. Jak szczypiesz drzewo, to siykiyrkóm cyluj w sóm postrzodek. Jak trefisz, to wtynczas pniok puści. Buchniesz kapke w prawo, abo bar-ży w lewo – drzewo nie puści za pieróna. Mosz dycki na dwóch kóncach – człowieka, kiery mo opowoge a drugigo, kiery je bojónczka. Jedyn gupi a drugi też gupi. Jedyn sie boji myszy, a drug udowo, że sie niczego nie boji, stawio sie jak wesz na grzebiyniu. Kany miyndzy nimi czuć tóm prowdziwóm opowoge? W postrzodku! We złotym postrzodku! A to je to prowdziwe rozumne żywobyć, coby nie stoć po jednej, ani po drugij strónie ale trefić we złoty postrzodek. Při tymu wszystkiemu Francek se spómniół, co mu nieboszczyk Foter prawił, kie go do Frysztota do szkoły posyół: “Na kóncu nie stowej, do przodku sie nie ciś, farorza a rehtora posłuchej, ruksak se dycki zawiurej, a swoji se myśl”. A to se mu zdało takowne jakisik podobne do tego, co mu wyrzondzoł Arystoteles. Yny fórt sie staroł nad tym, co prawił stary Jóško z młyna. Jaki to nónść postrzodek pomiyndzy tymi, co prawióm, że sie zymia zwyrce, a tymi, co prawióm, że sie nie zwyrce. Pomyśłoł se: hej, możne Jóško jednako uwierzi, że sie gibie. Kie starzik spi, to jasiynie som za chałupóm, a kie se obudzi, to sie wracajóm spadki a sóm przed chałupóm.

Pogodka o tym jak sie nasz tustelański Arystoteles – Tadek Macura z Kaczyc sie zeszeł z Kazikiym Kulóm z Małych Kónczyc

Kazik od Kulów to był takowny człowiek, że go fórt wszyscy dokoła ciśli do regirowanio. Ale ónymu sie moc regirować nie chciało. Roboty w chałupie było kupa, dziecka rosły, foter by sie przidoł dóna, a tukej eszcze cudze wieca se trzeja brać na głowe. Tóž ale darmo, było trzeja. Kazik dycki prawił: “Hledej móndrzejszego jako ty a nie zgupniesz”. A roz prziszło ku naszemu tustelańskiemu Arystotelesowi, coby lepszy posłuchać jego móndrości. Było už po połedniu. Siod se n brzygu Pietrówki a pospołu z Arystotelesym zaczn se moczać nogi we wodzie. Taki moczyni nóg je fest dobre, coby myśli lepszy z głowy do jynzyka płynyły. Yny lepszy tego nie robić, jak je mróz. Arystoteles zaczn wyrzondzać: - Familija Kulów sie biere styl, że sie jejich żywot kulo. Znaczy, że poradzm dycki iść do przodku, do przodku sie kulać a majóm aj opowoge, coby z tym żywotym kapke sie pasować. Poradzm aji swoji słaboty przemóc. A ty słaboty sóm dwojaki. Jedne sie chytajóm rozumu a inksze woli. Słaby rozum sie robi ślepy. Słabo wola ni mo chynci do roboty. Tym, gdo chce regirować, miół by nejbar-ży ćwiczyc rozum, coby nie był ćmawy. Bo przeca jako ćawy rozum bydzie ludzióm ceste pokazowoł. Na to Kazik rzyk: - Tóž dyć, terazy żeście to naozajst dobrze rzekli, coby nie był ćmawy. Jasność trzeja mieć w rozumie! Ludzie sami robióm, jak bydzie jasne, to co trzeja zrobić. A Tadek Arystoteles prawi tak: - Jasność w rozumie mo tyn, gdo wiy, jaki je jego cel. A na to sie prawi móndrość. Móndrość to to je kamracie taki talynt, kiery ci powoli sie dziwać na wszystko przez cyl. Narychtuj sie na cyl a szpekulyruj podle tego jakżeś go narychtowoł. A poznać jóm możesz, tóm móndrość už po samym wyrzondzaniu. Gupi rzóndzi a rzóndzi, ale nie wiesz o czy wyróndzo. Rzeskakuje z jednego na drugi. Roz o strómie, roz o żabie, roz o krowie. Z takownym je yny utropa. A niech sie eszcze takowny rehtor trefi, to ganc oduczy dziecka uczynio. Móndrość robi porzóndek. A gupota kany wlezie, tak robi bajzel. Skyrz tego sie prawi, że z usmarkanym nie pojysz a z gupim nie porzondzisz. A potym Arystoteles zaczn wyrzondzać o państwie. Jak sie bieresz za polityke, to twojim cylym je państwo. A państwo to je całość. Ta całość sie rodzi z natury. Sama natura chce, coby państwo było. Gdo nie zyje w państwie, tyn je abo zbój, abo jakisi bóg. A natura nic nie robi bez cylu. Cylim natury w państwie je sprawiedliwość. Skyrz tego cnota sprawiedliwości, to je to, na czym państwo stoi. W państwie całość je przed czynściami. A czynściami państwa sóm: siedlocy, ci co poradzm cosik zrobić, wojocy, handlyrze, myndroki a farorze. Wszystko to było jasno a

akuratnie wyłożone. Jak żes tego posłuchał, toś czuł, że ci porzondek rośnie w głowie. Aji dzisio jak przidziecie na Cieszyńskóm Ziymie to wszyndzi uwidzicie porzondek – w lesie, po chałupach, we chlywie, w sałasie. Idzie poznać, kaj bywajóm tustelocy. Pamintejcie: óni to majóm po Arystotelesie.

Trzeja bydzie pómału kóńczyć, bo tego drzistanio už je dość... Scyganił bych, kiebych rzyk, że to je wszystko, co sie o tej naszej móndrości tustelańskij do powyrzondzać. Mi ani o to nie szło, coby wszystko powyrzondzać. Mi yno o to szło, cobyście Wy – moji rostomili kamraccio, sami poradzili uszy nastawić a posłuchać to śpiywani móndrości naszych praojców, kiere płynie jako ta rzyczka kole nas. Czasym je tak, że to co je blisko widzimy, że je daleko, a co je daleko widzimy, że je blisko. Mieć jasność w rozumie – to je to, co je aji blisko, aji daleko. Dalei je wtynczas, jak rozum je ćmawy. Bliski wtynczas, kie rozum je jasny. Rozum, to je grónt. Grónt trzeja zaorać, gnojym pokidac – potym dziepro na nim je uroda. Kupa sie trzeja narobić, coby grónt pod urode narychtować. Ludzie chodzóm kole gróntów, a kole roumu chodzi mało gdo. A przeca nie trzeja kupa. Yny se trzeja pomyśleć tak: “Sóm takowni, co myślóm lepszy, jako jo”. Kie sie už tego wszymniesz, to hledej takownego, zyndź sie z nim, kupa nie wyrzondzej, lepszy niech ón rzondzi. A ty posłuchej. Ani sie nie zmiarkujesz, kie aji ty bydziesz miół jasno w głowie. Pytali sie mie ludzie, jako to je: bo tóż przeca ty myndroki – tustelocy, kierzi bywali hań downij majóm jakisik miana, kiere sie dzisio dowo dzieckóm a chodzóm kole nas; to czy óni sóm bar-ży dzisio, lebo bar-ży handownij? Tóż, może to być rostomajcie. Dyc przeca aji miana sie rade powtarzajóm. Moźne óny sóm hań downi...moźne sóm dzisiejsze...Myślijcie se, jako wóm pasuje. Eszcze o jednym trzeja by rzyc: Tómasz z Akwinu. Tego też nie było. Naozajst sie mianował Tómek Kubisz a bywoł we Wiśle Czornym, blisko tych wielkucnych kamiyni, po kierych Wisła płynie dołu. Ludzie na to prawóm Kaskady Rodła, a potym aji wrota Kubisza. Aqua to je po talijańsku woda. Ale nie takowno piyrso lepszio. To je tako kaskada. Skyrs tego od Tómk Kubisza sie mianujóm ty kamiynie, po kierych Wiselka płynie. Na starość osiod jako kościelny u jednego farorza we Wiśle. A ón był takowny, że widzioł cały świat yny skyrs tego, że świat je. A Pón Bóczku dziynka, że je! Kieby świata nie było, toby było szkoda. A eszcze wiynkszo by była szkoda, kieby na tym świecie nie było Cieszyńskij Ziymi, Beskidów, tusteloków a górol. A skyrs tego sie śpiywo: “ Ja pójdymy stela, to nas bydzie szkoda, po gorach, po dolinach płakać bydzie woda”.